

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra ústavního a evropského práva

Diplomová práce

*Nepřiměřená délka soudního řízení
v judikatuře Ústavního soudu ČR a
Evropského soudu pro lidská práva*

Zpracoval: Ing. Luboš Kutíš

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

Plzeň 2013

„Prohlašuji tímto, že jsem tuto diplomovou práci na téma Nepřiměřená délka soudního řízení v judikatuře Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva zpracoval sám s využitím pramenů v práci uvedených.“

Plzeň 2013

Ing. Luboš Kutíš

Obsah

1. Úvod	2
2. Právo na spravedlivý proces	4
2.1 Právo na spravedlivý proces upravené v Listině základních práv a svobod ..5	
2.2 Právo na spravedlivý proces upravené v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod	22
3. Nepřiměřená délka soudního řízení v judikatuře Ústavního soudu ČR	36
3.1 Judikáty vztahující se k právu na projednání věci bez zbytečných průtahů.	36
3.2 Judikáty vztahující se k zadostiučinění za nemajetkovou újmu	42
4. Nepřiměřená délka soudního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva	47
4.1 Judikáty týkající se občanských práv nebo závazků	47
4.2 Judikáty týkající se trestního řízení	53
5. Porovnání rozdílnosti délek řízení v rámci jednotlivých typů soudních řízení	55
5.1 Občanskoprávní řízení	55
5.2 Trestní řízení	57
5.3 Nepřiměřená délka vazby	57
6. Důsledky nepřiměřené délky soudního řízení a varianty jejího řešení de lege ferenda, jak z pohledu účastníků řízení, tak z pohledu státu	58
7. Závěr	62
8. Resumé	65
9. Seznam použité literatury	68
9.1 Literatura	68
9.2 Prameny	69
9.3 Sborník	71
9.4 On-line zdroje	71
9.5 Judikatura	72
9.5.1 Judikatura Ústavního soudu ČR	72
9.5.2 Judikatura Nejvyššího soudu	72
9.5.3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	72

1. Úvod

Tato práce se zabývá nepřiměřenou délkou soudního řízení v judikatuře Ústavního soudu ČR a Evropského soudu pro lidská práva. Samotná délka soudního řízení, tj. právo na přiměřenou délku soudního řízení je součástí práva na spravedlivý proces. Z tohoto důvodu musí být právo na projednání věci v přiměřené lhůtě neboli právo na projednání věci bez zbytečných průtahů vysvětlováno a objasňováno právě v souvislosti s právem na spravedlivý proces. Navíc musí být právo na projednání věci v přiměřené lhůtě neboli problematika nepřiměřené délky soudního řízení vykládána vždy v souvislosti se spravedlivým procesem.

Spravedlivý proces, a tím i právo na přiměřenou lhůtu soudního řízení neboli právo, aby věc byla projednána bez zbytečných průtahů, je upraven jak ve vnitrostátní právní úpravě, tedy v Listině základních práv a svobod¹ (dále jen „LZPS“), tak i v podobě mezinárodní smlouvy, tedy v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod² (dále jen „EULP“).

Dané téma pro svoji zajímavost, přínosnost a důležitost bylo pro mne výzvou k jeho zpracování a navíc jsem se s danou problematikou již setkal v rámci své pracovní činnosti.

Tato práce začíná přiblížením pojmu spravedlivého procesu, v rámci kterého je uvedena i samotná úprava nepřiměřené délky jak v LZPS, tak v EULP. Dále se práce zabývá již samotnou nepřiměřenou délkou v judikatuře Ústavního soudu České republiky a v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Poté následuje porovnání rozdílnosti samotných délek dle jednotlivých typů soudních řízení. Nakonec jsou řešeny důsledky nepřiměřené délky soudního řízení a možné varianty jejího řešení *de lege ferenda*, a to jak z pohledu účastníků řízení, tak i z pohledu státu.

Ve své práci se na druhou stranu ale nezabývám další úpravou práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, a to čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie (2007/C 303/01), který upravuje obecně právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces, a to z důvodu, že je délka této práce omezena. Kromě toho tato úprava vychází dle preambule zejména z ústavních tradic členských států

¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky – též ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky.

² Český překlad EULP byl vyhlášen ve Sb. sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. EULP byla sjednaná v Římě dne 4. listopadu 1950.

Evropské unie, mezinárodních závazků společných členských státům, tj. např. z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a také z judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Cílem práce je analyzovat problematiku spravedlivého procesu v oblasti nepřiměřené délky soudního řízení, jelikož se jedná o nejčastější důvod porušování práva na spravedlivý proces, a též se jedná o jeden z nejčastějších důvodů při podávání stížností k Evropskému soudu pro lidská práva. Z tohoto důvodu je záměrem práce i vysvětlit závažnost porušení práva na přiměřenou délku řízení, protože dochází k zásahu do samotné podstaty demokratického a právního státu, tj. do zásady právní jistoty. Dalším úmyslem této práce je vysvětlit důležitost a význam EULP a judikatury ESLP pro vývoj českého právního řádu a také pro judikaturu Ústavního soudu ČR.

Základem pro mou práci je bohatá judikatura Ústavního soudu ČR, a též i judikatura Evropského soudu pro lidská práva a dalším podkladem je již zpracovaná literatura, která se daného tématu týká.

2. Právo na spravedlivý proces

Můžeme si položit otázku: Co je to vlastně spravedlivý proces neboli právo na spravedlivý proces? Každý si dokáže něco představit, ale definovat jej je věc druhá, neboť je to velmi obtížné, což dokazuje v rámci vývoje tohoto práva i poslední dodnes diskutovaná amnestie prezidenta republiky vyhlášená ke dni 1.1.2013, jež se právě týká určité části práva na spravedlivý proces, a to oblasti nepřiměřené délky. Toto dokazuje i vývoj samotného práva na spravedlivý proces jak v našem právním řádu, tak i v rámci vývoje spravedlivého procesu upraveného v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod³.

Právo na spravedlivý proces v dnešní době obsahuje mnoho dalších zásad a principů, které jsou tvořeny základním textem EULP včetně dodatkových protokolů a výhrad⁴, a také na základě judikatury ESLP, v níž jsou jednotlivé části textu, eventuálně pojmy, upřesněny včetně vysvětlení jejich užití v praxi.

V užším hledisku v rámci vnitrostátního práva je právo na spravedlivý proces zakotveno v LZPS, které je opět vykládáno v souvislosti s judikaturou ESLP a judikaturou Ústavního soudu ČR v podobě tzv. doktríny spravedlivého procesu, který je spojován s čl. 36 LZPS.

Je nutné podotknout, že vývoj práva na spravedlivý proces není ukončen, a proto lze očekávat i v následujícím období a do budoucna další zajímavé judikáty týkající se daného problému, a to nejen ze strany Ústavního soudu, ale i ESLP. Příkladem může být např. úprava přiměřené lhůty soudního řízení, kde hlavním důvodem další judikatury je, že není stanovena určitá pevná lhůta, při jejímž překročení by se jednalo o nepřiměřenou délku soudního řízení, protože je každý případ posuzován samostatně v rámci jeho originality.

Označení v překladu „právo na spravedlivý proces“ padlo poprvé v rozhodnutí ESLP v roce 1975 v případě *Golder v. Spojené království* (The United Kingdom), kdy v původním znění bylo označeno za „*right to fair trial*“ a bylo využito pro název čl. 6 EULP.⁵

³ Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod vytvořila Rada Evropy, která byla vytvořena pro ochranu základních lidských práv a svobod. V platnost vstoupila dne 3. září 1953 a ČSFR přistoupila k EULP v roce 1991, Česká republika v roce 1993. Na základě čl. 10 ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“) je EULP součástí českého právního řádu, je bezprostředně závazná a má aplikační přednost před zákonem. Viz DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod: úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. 4. aktualiz., přeprac. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 188-189. ISBN 80-7182-200-0.

⁴ Výhrady činí k jednotlivým článkům přistupující státy pro neporušení svého vnitrostátního práva.

⁵ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozšířené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1293. ISBN 978-80-7380-140-3.

Obecně je však právo na spravedlivý proces jedno ze základních práv vůbec, jehož podstatou je zachování stanovených zásad během soudního řízení a tudíž neznamena právo na úspěch v daném soudním řízení.

2.1 Právo na spravedlivý proces upravené v Listině základních práv a svobod

Právo na spravedlivý proces je upraveno v čl. 36 odst. 1 LZPS ve spojení s dalšími články hlavy páté LZPS, tzn., že v dnešním pojetí obsahuje právo na spravedlivý proces celou část hlavy páté LZPS⁶.

Původně však bylo právo na spravedlivý proces spojováno především jen s právem k přístupu soudu, což se změnilo v důsledku judikatury Ústavního soudu, který byl velmi ovlivněn judikaturou ESLP. Avšak i tento výčet práv upravených v celé hlavě páté LZPS nelze považovat za úplný či definitivní, jelikož právo na spravedlivý proces tvoří otevřený systém právních a morálních hodnot, které zajišťují samotný spravedlivý proces. Navíc se dnes k čl. 36 odst. 1 LZPS pojí též tzv. doktrína spravedlivého procesu vytvořená judikaturou Ústavního soudu, která rozšiřuje ústavní základ práva na spravedlivý proces.

Je třeba dodat, že se jedná o základní a obecný princip, prostřednictvím kterého se poskytuje ochrana ostatním základním právům a svobodám, poněvadž zajišťuje řádný a spravedlivý proces jako takový. Navíc je princip spravedlivého procesu aplikovatelný na všechny řízení před orgány veřejné moci, jelikož v sobě zahrnuje všechny základní procesní práva upravená v LZPS, ačkoliv některé procesní práva jsou určena jen pro některý druh řízení⁷. To však neznamena, že v případě porušení procesních pravidel, které stanoví právní předpisy, dochází vždy k porušení práva na spravedlivý proces, a proto je pokaždé třeba zkoumat jednotlivý případ, zda byl účastník řízení procesním úkonem oproti jinému účastníku řízení zkrácen na svých právech a zda existuje v daném případě procesní možnost nápravy. Z čehož vyplývá, že nelze zajistit ochranu hmotných práv bez procesních práv a stejně tak existuje i opačný vztah mezi těmito právy, jelikož procesní práva nemají bez hmotných práv žádný smysl.

⁶ Hlava pátá LZPS se jmenuje „Právo na soudní a jinou právní ochranu“. Jedná se o čl. 36 až čl. 40 LZPS.

⁷ Tato procesní práva lze rozdělit do tří skupin, tj. do tří typů řízení, ve kterých jsou aplikovatelná. Jedná se o řízení před soudy, řízení o trestných činech neboli trestní řízení a případy, kdy rozhodl orgán veřejné správy.

Zajistit a realizovat spravedlivý proces má stát, jelikož se jedná o povinnost, která odpovídá právu na spravedlivý proces. To vyplývá i z čl. 1 odst. 1 Ústavy, kde je uvedeno, že „Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“, s čímž souvisí i čl. 9 Ústavy, kde je upraveno tzv. materiální jádro ústavnosti⁸, tedy podstatné náležitosti demokratického právního státu, které nelze změnit a nelze oprávnit ani tento základ demokratického státu pomocí výkladu právních norem odstranit či ohrozit. Význam a rozsah práva na spravedlivý proces uznává i Ústavní soud, jelikož: „Ústavní soud právo na spravedlivý proces označuje jako základ právního a demokratického státu a v jeho judikatuře zaujímá toto právo zvláštní místo.“⁹

Čl. 36 odst. 1 LZPS stanoví, že: „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“ Ačkoliv LZPS přímo neuvádí pojem práva na spravedlivý proces, obsahuje jeho podstatu, kterou je právo domoci se oprávnění či povinností v procesu, který splňuje atributy spravedlnosti¹⁰. S tím souvisí již zmíněné právo na soudní ochranu neboli právo k přístupu k soudu, kterého se může domáhat každý. Domáhat se soudní ochrany na vnitrostátní úrovni znamená mít přístup, jak k soudům obecné soudní soustavy (tj. i správním soudům) a následně i k Ústavnímu soudu, tak se lze domáhat tohoto práva i na mezinárodní úrovni, tj. k ESLP a k Evropskému soudnímu dvoru.

Naopak dle čl. 90 Ústavy mají soudy povinnost zákonem stanoveným způsobem poskytovat ochranu právům, stejně tak dle čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Dále je podle čl. 95 odst. 1 Ústavy soudce vázán pouze zákonem a mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu¹¹, nikoliv právními předpisy nižší právní síly, tedy podzákonými právními předpisy. Navíc je obecně, ale i *ex lege*¹² vyžadována

⁸ Někdy označované jako materiální ohnisko ústavnosti či klauzule věčnosti.

⁹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozšířené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1290. ISBN 978-80-7380-140-3.

¹⁰ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozšířené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1291. ISBN 978-80-7380-140-3.

¹¹ Již dle čl. 1 odst. 2 Ústavy „Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva“.

¹² Zásada zákonnosti neboli zásada legality je upravena v čl. 2 odst. 3 Ústavy, a též v čl. 2 odst. 2 LZPS.

zákonost, z čehož vyplývá zákonem stanovený postup či zákonem stanovené řízení a spravedlivé rozhodnutí.

Dalším právem je přístup k nezávislému a nestrannému soudu, čímž je tedy vyžadována nezávislost a nestrannost soudů, ale i nezávislost a nestrannost soudců, což opět vychází z povinností upravených v čl. 81 a v čl. 82 Ústavy¹³. Základem nezávislosti soudní moci je samotné pojetí dělby moci ve státě, tj. rozdělení na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, mezi kterými funguje tzv. systém brzd a vah. S danou zásadou souvisí i čl. 38 odst. 1 LZPS, kde je stanovena zásada zákonného soudce¹⁴ s kterou souvisí opět povinnost státu vybudovat funkční soudní soustavu a stanovit příslušné soudce.

Z judikatury Ústavního soudu jsou do práva na spravedlivý proces zahrnuta i další práva označována jako tzv. doktrína spravedlivého procesu, jak již bylo zmíněno. Mezi tyto procesní situace a práva patří tzv. překvapivá rozhodnutí, opomenutý důkaz, náležité odůvodnění rozhodnutí, extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry z nich vyvozenými a odepření spravedlnosti.

Překvapivá rozhodnutí nejčastěji nastávají, když za stejné procesní situace má odvolací soud jiný názor než soud první instance, tzn., že ze stejných skutkových zjištění byly vyvozeny různé právní závěry, a to bez provedení důkazů před odvolacím soudem. Překvapivé rozhodnutí je tak důvodem pro vydání kasačního rozhodnutí, aby se účastníci řízení mohli vyjádřit ke změně právního závěru a eventuálně i předložit nové důkazy.

Opomenutý důkaz je takový důkaz, kterým se soud nezabýval v rámci své povinnosti vypořádat se s návrhy účastníků, tj. oprávnění účastníků navrhnout důkazy. Jedná se o situaci, kdy soud nevyhoví návrhu účastníka a současně to ani nevysvětlí ve svém rozhodnutí. Soud postupuje dle zásady volného hodnocení důkazů a může stanovit, který důkaz se provede či ne, ale musí pak odůvodnit, proč daný důkaz neprovedl, jinak tento opomenutý důkaz zakládá nepřezkoumatelnost rozhodnutí, a tím i jeho protiústavnost.

Náležité odůvodnění rozhodnutí orgánu veřejné moci je takové, ze kterého vyplývá vztah mezi zjištěným skutkovým stavem, úvahami při hodnocení důkazů a právními závěry. Pokud není rozhodnutí řádně a vyčerpávajícím způsobem

¹³ Podle čl. 81 Ústavy vykonávají soudní moc jménem republiky nezávislé soudy a dle čl. 82 Ústavy mají být soudci při výkonu své funkce nezávislí a jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat. S tím souvisí i neslučitelnost výkonu soudcovské funkce s dalšími činnostmi.

¹⁴ „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“

odůvodněno, jedná se o nepřezkoumatelné rozhodnutí, které je z tohoto důvodu i protiústavní.

Extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry z nich vyvozenými je situace, kdy právní závěr nenavazuje na zjištěný skutkový stav věci a na úvahy při hodnocení důkazů, tzn., že není jasné, proč k danému právnímu závěru soud došel. Jedná se o situaci, kdy došlo k deformaci informace v rámci zjištění skutkového stavu či úvah při hodnocení důkazů, a proto jsou právní závěry vadné a v extrémním nesouladu se skutkovým stavem věci. Takové rozhodnutí je opět protiústavní.

Odepření spravedlnosti vychází z porušení povinnosti soudu každé podání posoudit a meritorně rozhodnout. Soud nemůže řízení zastavit jen pro nedostatečnou právní úpravu. Jedná se také o situace, kdy soud řízení zastaví pouze z důvodu formálních chyb či pro nedostatečné poučení.

Ivo Pospíšil v knize „Listina základních práv a svobod. Komentář“¹⁵ mimo jiné uvádí i další dvě práva, která zahrnuje do tzv. doktríny spravedlivého procesu, a to právo na procesní poučení a jemu odpovídající poučovací povinnost soudů a právo na verifikaci pravosti a vypovídající hodnoty důkazu.

Primárním smyslem práva na procesní poučení a jemu odpovídající poučovací povinnosti soudů¹⁶ je, aby byli účastníci řízení informováni ze strany soudů o jejich procesních právech a povinnostech, nikoliv však o jejich hmotném právu. Poučovací povinnost také dopadá i na další státní orgány, které rozhodují o právech a povinnostech účastníků řízení.

Do procesu dokazování patří pak druhé uvedené právo, tj. právo na verifikaci neboli ověření pravosti a vypovídající hodnoty důkazu. Ústavní soud jej dovodil nejdříve v souvislosti s utajovaným svědkem, a pak i v případě provedení důkazu znaleckým posudkem.

Čl. 36 odst. 2 LZPS upravuje soudní přezkum správních rozhodnutí, tj. ústavní základ správního soudnictví: *„Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však*

¹⁵ WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POPSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 742, 744. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-750-6.

¹⁶ Toto právo na procesní poučení a jemu odpovídající poučovací povinnost soudů lze odvodit i z čl. 37 odst. 2 LZPS, kde je upraveno právo na právní pomoc.

nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny.“

Původní právní úprava správního soudnictví nevyhovovala požadavkům čl. 6 odst. 1 EULP, jelikož nebyla možná soudní kontrola u všech rozhodnutí správních orgánů, a tak byla Ústavním soudem zrušena nálezem Pl. ÚS 16/99 (nález byl vyhlášen pod č. 267/2001 Sb.), kdy došlo ke zrušení celé původní páté části zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o.s.ř.“).

V dnešní době je soudní kontrola aktů orgánů veřejné správy rozdělena na přezkum ve věcech soukromoprávních dle páté části o.s.ř. a na přezkum ve věcech veřejnoprávních dle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s.ř.s.“), kdy záleží na typu zásahu správního orgánu, tedy o čem správní orgán rozhodl. Podle právního předpisu se liší i typ soudu, který přezkum vykonává, protože pro soudní přezkum dle s.ř.s. jsou vytvořeny speciální senáty¹⁷. Kompetenční spory pak řeší Nejvyšší správní soud a v některých případech i Ústavní soud¹⁸.

Podmínkou soudního přezkumu správních rozhodnutí je právní moc rozhodnutí orgánů veřejné správy, kdy během soudního řízení není soud vázán zjištěným skutkovým stavem správními orgány. Z toho vyplývá, že dnes soudy nepřezkoumávají jen zákonnost, ale je řešena i věcná správnost, což je širší rozsah přezkumu, než který je vyžadován LZPS.¹⁹

Čl. 36 odst. 3 LZPS pak přiznává každému právo na náhradu škody, která by mu byla způsobena nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu nebo orgánu veřejné správy či nesprávným úředním postupem. Podmínky a podrobnosti daného práva upravuje zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnostech (notářský řád) – dále jen „zákon o náhradě škody“²⁰. Existují ale i další zákony, ve kterých je upravena odpovědnost státu za škodu a s tím spojená náhrada škody. Jedná se např. o §23 zákona č. 555/1992 Sb., o

¹⁷ Navíc dle o.s.ř. jsou soudy prvního stupně soudy okresní a dle s.ř.s. jsou to soudy krajské.

¹⁸ Ústavní soud řešení některých kompetenčních sporů delegoval na Nejvyšší správní soud. Viz čl. 87 odst. 1 písm. k) Ústavy a čl. 87 odst. 3 písm. b) Ústavy.

¹⁹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozšířené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1321-1323. ISBN 978-80-7380-140-3.

²⁰ Tento zákon nahradil původní, ne zcela fungující, zákon č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem.

Vězeňské službě a justiční stráží České republiky nebo o §95 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Právo na náhradu škody stanovené v čl. 36 odst. 3 LZPS má generální povahu a slouží k ochraně dalších základních práv a svobod, protože se jedná o kompenzační prostředek nápravy v případě jejich porušení. Také je nepopíratelně i ústavní ochranou před vadnou a protiprávní činností orgánů veřejné moci.

Zákon o náhradě škody stanoví odpovědnost za škodu a nemajetkovou újmu²¹ nejen státu při výkonu státní moci, ale též i samosprávným celkům při výkonu veřejné moci jim svěřené v rámci jejich samostatné působnosti. Zákonem stanovená odpovědnost je objektivní a tudíž se jí nedá zprostit, jelikož stát jako nositel veřejné moci vystupuje ve vztazích autoritativně, a tak tu existuje nerovné postavení mezi účastníky veřejnoprávního vztahu. Následný vztah odpovědnosti za škodu je však naopak občanskoprávní vztah²², protože zákon o náhradě škody je speciální zákon k občanskému zákoníku a je zde tedy i rovné postavení mezi účastníky. Jménem státu pak jednají ministerstva, nejčastěji Ministerstvo spravedlnosti, a případně i jiné ústřední správní úřady jako je Česká národní banka nebo Nejvyšší kontrolní úřad.²³

Pro vznik odpovědnosti musí být splněny kumulativně určité podmínky: nezákonné rozhodnutí či nesprávný úřední postup, vznik škody a příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem a vzniklou škodou. Za nezákonné rozhodnutí je považováno dle §8 zákona o náhradě škody např. pravomocné rozhodnutí, které bylo pro nezákonnost zrušeno či změněno²⁴. Nesprávný úřední postup nemá legální definici, avšak zákon o náhradě škody v §13 zahrnuje do nesprávného úředního postupu i situaci, kdy není v přiměřené lhůtě vydáno rozhodnutí či proveden úkon, pokud k vydání rozhodnutí nebo provedení úkonu není zákonem stanovena žádná lhůta²⁵. Součástí škody jsou také náklady řízení a náklady právního zastoupení, které byly

²¹ Přidáno až později na základě kritiky ESLP. Nejčastějším důvodem pro zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu upravenou dle §31a zákona o náhradě škody je nepřiměřená délka soudního řízení, tudíž porušení práva na spravedlivý proces.

²² Existuje však názor, že se jedná o veřejné subjektivní právo, a proto by měl být následný vztah odpovědnost státu za škodu také veřejnoprávní. Navíc pro poškozené nemusí být vždy výhodnější rovné postavení mezi účastníky, ale to záleží na právní úpravě. Viz WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POPSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 746-748. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-750-6.

²³ Viz §1, §2, §26, §6 zákona o náhradě škody.

²⁴ Pro uplatnění nároku musí také poškozený využít všech zákonem stanovených opravných prostředků (řádné opravné prostředky i mimořádné opravné prostředky vyjma návrhu na obnovu řízení), pokud nejde o případy zvláštního zřetele.

²⁵ V zákoně je zde odkaz i na čl. 5 a čl. 6 EULP.

poškozeným účelně vynaloženy na zrušení nebo změnu nezákonného rozhodnutí nebo na nápravu nesprávného úředního postupu, ale jen pokud je nemohl uplatnit v průběhu řízení na základě procesních předpisů²⁶.

Nárok musí být uplatněn ve stanovené lhůtě u příslušného úřadu, který jedná jménem státu (viz výše v textu), aby mohl být nárok případně uplatněn též u soudu. Ode dne uplatnění nároku u příslušného orgánu státu na náhradu škody dochází k přerušení promlčecí lhůty, a to až do skončení předběžného opatření, maximálně však po dobu šesti měsíců.²⁷ Poté běh promlčecí lhůty pokračuje²⁸.

Nárok na náhradu škody se promlčí za tři roky ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Nejpozději se nárok promlčí za deset let, což ale neplatí u náhrady škody na zdraví. U nemajetkové újmy je však promlčecí doba mnohem kratší, a to šest měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě, nejdéle opět do deseti let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je vznik této nemajetkové újmy spojován.²⁹

Pokud příslušný úřad uzná náhradu škody, musí ji nahradit do šesti měsíců od uplatnění nároku. Naopak v případě, že nárok poškozeného nebyl plně uspokojen příslušným úřadem, a to do šesti měsíců ode dne uplatnění nároku, může se poškozený domáhat náhrady škody u soudu.³⁰

V souhrnu u nemajetkové škody má poškozený pro uplatnění nemajetkové újmy u soudu cca roční lhůtu, poněvadž během prvních šesti měsíců musí nárok uplatnit u příslušného úřadu, kdy uplatněním se promlčecí lhůta nemajetkové újmy přerušuje a pokračuje zpravidla po šesti měsících, když poškozený nebyl plně uspokojen. Poté musí poškozený uplatnit nárok u soudu, a to ve zbytku původní promlčecí lhůty nemajetkové újmy, která byla pouze přerušena. V praxi je proto zbytek této promlčecí lhůty u nemajetkové újmy velmi krátký. Z mého pohledu je tato lhůta nepřiměřená vzhledem ke své důležitosti v rámci odškodnění, a to má za následek derogaci škody tohoto druhu.

Nakonec je třeba uvést, že na základě judikatury Evropského soudního dvora je členský stát Evropské unie odpovědný také za porušení práva Evropské unie³¹. Příkladem může být např. včasné neprovedení směrnice. Systém náhrady

²⁶ Viz §31 zákona o náhradě škody.

²⁷ Viz §14, §35 zákona o náhradě škody.

²⁸ To je důležité především tehdy, jestliže poškozený nebude plně uspokojen příslušným úřadem a bude se domáhat náhrady škody u soudu – viz níže v textu této diplomové práce.

²⁹ Viz §32 zákona o náhradě škody.

³⁰ Viz §15 zákona o náhradě škody.

³¹ KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozšířené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1330, 1332. ISBN 978-80-7380-140-3.

škody takto způsobené, má být stejný jako v případě porušení vnitrostátního práva. Navíc se stát nemůže zřeknout své odpovědnosti, a to ani v případě, že se jedná o odpovědnost zákonodárce při nesprávném provedení či pozdním provedení zákonodárství práva Evropské unie. Kromě toho se odpovědnost vztahuje i na rozhodování a postup soudů, pokud porušily dostatečně závažně své povinnosti vyplývající z práva Evropské unie, např. týkající se předběžné otázky k Evropskému soudnímu dvoru.³²

V čl. 37 odst. 1 LZPS je dále upraveno právo každého odepřít výpověď, pokud by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě či osobě blízké, tzn., že nikdo k výpovědi nemůže být nucen. Při využití tohoto práva se nelze ptát na přesné důvody, proč nechce daná osoba vypovídat či odpovědět na určité otázky. Právo odepřít výpověď lze uplatnit až před výslechem, tudíž nikoliv jako odpověď na předvolání. Před výslechem musí být dotyčný řádně poučen, jinak výpověď nelze použít.

Dle čl. 37 odst. 2 LZPS má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány nebo orgány veřejné správy, a to od počátku řízení, tj. umožnit zastoupení i při podání vysvětlení např. Policii České republiky. Z tohoto práva je pak dovozováno právo na obhájce a právo na poskytnutí bezplatné právní pomoci, popřípadě za sníženou odměnu³³. Povinná podmínka právního zastoupení je stanovena v trestním řízení³⁴ a v řízení před Ústavním soudem³⁵. Právní pomoc poskytují především advokáti, v daných případech i notáři, soudní exekutoři, patentový zástupci apod. Na druhou stranu právní pomoc státu spočívá v poučovací povinnosti např. soudů, ale i dalších státních orgánů. Tato poučovací povinnost se týká jen procesních práv a povinností, tedy nikoliv hmotného práva.

³² WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POPSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 754. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-750-6.

³³ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 402-403. ISBN 978-80-7380-261-5.

³⁴ Tzv. nutná obhajoba, např. v řízení proti uprchlému nebo koná-li se řízení o zločinu. Viz §36, §36a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) – dále jen „t.ř.“, a také §42 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) – dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“.

³⁵ Např. při podání ústavní stížnosti. Povinné zastoupení advokátem v řízení před Ústavním soudem je upraveno v §30 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

V čl. 37 odst. 3 LZPS je upravena rovnost všech účastníků v řízení, což je upraveno i v čl. 96 odst. 1 Ústavy³⁶. Garantem rovnosti stran a rovných práv je opět stát. Rovností stran se myslí právo na zajištění určitých procesních zásad v řízení, tj. procesního postavení a rovnoprávné možnosti uplatňování práv neboli zásada rovnosti příležitostí, též tzv. rovnost zbraní. Princip rovnosti všech účastníků v řízení nelze aplikovat na výsledek sporu, ani požadovat provedení všech navržených důkazů či provedení důkazů v určitém poměru dle jednotlivých stran.

Čl. 37 odst. 4 LZPS upravuje právo na tlumočnicka pro toho, kdo prohlásí, že neovládá jazyk, ve kterém se vede dané jednání³⁷. Základem tohoto práva je umožnit rovné postavení stran, a to nejen cizincům či menšinám u nás, ale i neslyšícím a hluchoslepým osobám. Tlumočníci jsou jmenováni podle jazyků ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu, a to v rozsahu, ve kterém je k tomu pověřen. Také listiny, které jsou předloženy v jiném než úředním jazyce, musí být opatřeny ověřeným překladem, tj. opět musí být přeloženy tlumočnickem, který je zapsán v seznamu tlumočnicků.³⁸

Čl. 38 odst. 1 LZPS stanoví, jak bylo již uvedeno, právo na zákonného soudce³⁹. Zákonný soudce musí být ustanoven řádně na základě platných právních předpisů při splnění stanovených podmínek pro výkon soudcovské funkce. Příslušnost soudu i soudce může stanovit jenom zákon, tj. věcnou, místní a funkční příslušnost. Další náležitosti práva na zákonného soudce jsou obsaženy v rozvrhu práce soudu⁴⁰, který je veřejný a vydává se na období kalendářního roku předsedou soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou, což splňuje požadavek právní jistoty, tj. předvídatelnosti a transparentnosti. Soudce také nesmí být podjatý, k čemuž slouží institut vyloučení soudce z projednávání a rozhodování věci z důvodů podjatosti, kdy stačí pouhá pochybnost o případné podjatosti, a to např. pro poměr k věci či k osobám. Z práva na zákonného soudce

³⁶ „Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva.“

³⁷ Toto právo doplňuje právo národnostních a etnických menšin užívat jejich jazyk v úředním styku dle čl. 25 odst. 2 písm. b) LZPS a umožňuje ochranu jejich práv (cizincům) dle čl. 42 odst. 2 LZPS.

³⁸ Viz zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

³⁹ Právo na zákonného soudce navazuje na zásadu nezávislého a nestranného soudu a soudců – viz str. 6-7 této diplomové práce.

⁴⁰ Např. stanoví způsob rozdělení věcí mezi jednotlivá soudní oddělení nebo jmenovitě určuje soudce, kteří působí v jednotlivých soudních odděleních – viz §41, §42 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) – dále jen „zákon o soudech a soudcích“.

však existuje i výjimka v podobě institutu odnětí a přikázání věci, který ale nastává jen výjimečně a pouze z důležitých důvodů.

V čl. 38 odst. 2 LZPS je upraveno vícero práv: „Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“

Zásada veřejnosti jednání před soudem je upravena též v čl. 96 odst. 2 Ústavy, kde je navíc stanoveno, že rozsudek se vyhlašuje vždy veřejně. Zásada veřejnosti jednání může být omezena a v některých případech platí dokonce i zásada neveřejnosti⁴¹, ale rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně a také ústně. Veřejnost může být vyloučena po celé jednání nebo jen jeho část, ale pouze na základě zákona a za splnění stanovených podmínek, např. v případě, že by veřejné projednání ohrozilo utajované informace, mravnost nebo nerušený průběh jednání, bezpečnost či jiný zájem. Zásada veřejnosti je základní prostředek kontroly soudů a v trestním řízení plní také výchovnou a preventivní funkci.

Právo osoby, aby věc byla projednána za její přítomnosti a možnost se vyjádřit ke všem provedeným důkazům lze podřadit pod obecnou zásadu ústnosti soudního jednání, která je upravena i v čl. 96 odst. 2 Ústavy. Jedná se o základ pro uplatnění principu veřejnosti jednání, bezprostřednosti, uplatnění práv jednotlivých stran – např. předkládat návrhy na provádění důkazů, právo obhajoby v trestním řízení apod. Tato zásada je však omezována ve zjednodušených řízeních, popřípadě vyloučena např. při vydání platebního rozkazu, i když v případě podání odporu pak již jednání probíhá. Jak již bylo uvedeno, rozsudek je vyhlašován vždy veřejně a ústně.

Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů neboli právo, aby věc byla projednána v přiměřené lhůtě je upraveno v čl. 38 odst. 2 LZPS, na které navazuje zákonná právní úprava. Jedná se o obecnou úpravu daného práva, která platí přiměřeně pro všechna řízení před orgány veřejné moci, což plyne z pojetí spravedlivého procesu LZPS⁴². Účelem či smyslem práva na projednání věci bez zbytečných průtahů je, aby příslušný orgán veřejné moci rozhodl, tj. vydal své rozhodnutí, a to v řízení, ve kterém nebudou zbytečné průtahy. Z čehož plyne, že

⁴¹ Zásada neveřejnosti se uplatňuje v přípravném řízení a v trestním řízení proti mladistvým, kdy ale lze s jejich souhlasem vést jednání veřejně. U mladistvých totiž převládá princip ochrany osobního soukromí.

⁴² SVOBODA, Petr. *Ústavní základy správního řízení v České republice: právo na spravedlivý proces a české správní řízení*. Praha: Linde, 2007, s. 110-111. ISBN 978-80-7201-676-1.

průtahy v řízení být mohou, ale nesmí být zbytečné vzhledem k danému konkrétnímu případu.

Toto právo je dále obecně uzákoněno v §5 odst. 2 zákona o soudech a soudcích⁴³, na které navazuje úprava ochrany před zbytečnými průtahy v podobě stížností dle §164 až §174a zákona o soudech a soudcích.

Předmětem stížnosti dle §164 zákona o soudech a soudcích mohou být průtahy v řízení nebo nevhodné chování soudních osob či narušování důstojnosti řízení před soudem, ale nelze se domáhat přezkumu postupu soudu ve výkonu jeho nezávislé rozhodovací činnosti. Stěžovatelem může být jak fyzická osoba, tak právnická osoba a podání stížnosti nesmí být stěžovateli na újmu. Stížnost může být podána písemně i ústně a podává se u orgánu státní správy soudu, který je příslušný k jejímu vyřízení, což může být předseda okresního soudu, předseda krajského soudu, předseda vrchního soudu, předseda Nejvyššího soudu nebo Ministerstvo spravedlnosti. Pokud je stížnost podána u nepřislušného orgánu státní správy soudu, je neprodleně postoupena příslušnému orgánu. Navíc je stížnost posuzována podle obsahu, nikoliv dle svého označení.

Obecně má být stížnost vyřízena do dvou měsíců, avšak stížnost na průtahy v řízení má být vyřízena již do jednoho měsíce, a to ode dne jejího doručení příslušnému orgánu státní správy soudu⁴⁴. Navíc v této lhůtě má být stěžovatel informován o vyřízení stížnosti. Danou lhůtu lze překročit, jestliže nelze během této lhůty zjistit všechny podklady potřebné k vyřízení stížnosti, ale stěžovatel o tom musí být písemně informován. Pokud byla stížnost shledána důvodnou nebo částečně důvodnou, musí být stěžovatel vyrozuměn o opatřeních, která byla přijata k odstranění zjištěných závad.

Kromě výše popsané stížnosti lze podat dle §174a zákona o soudech a soudcích návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu, má-li účastník nebo strana řízení za to, že v daném řízení dochází k průtahům. Tento návrh se podává u soudu, vůči kterému jsou průtahy namítány a musí obsahovat označení osoby, která jej podává, označení soudu, věci a procesního úkonu, o který se jedná, a také v čem jsou navrhovatelem spatřovány průtahy v řízení. Návrh musí být datován a podepsán, ale podání tohoto návrhu není podmíněno podáním stížnosti dle §164 zákona o soudech a soudcích.

⁴³ „Každý má právo, aby jeho věc byla soudem projednána a rozhodnuta bez zbytečných průtahů.“

⁴⁴ Viz §173 zákona o soudech a soudcích.

Soud, vůči kterému jsou průtahy namítány, se k návrhu vyjádří a do pěti dnů jej postoupí příslušnému soudu, který bude o návrhu rozhodovat⁴⁵. To neplatí, pokud soud, proti kterému jsou průtahy namítány, provede do třiceti dnů ode dne doručení návrhu všechny procesní úkony, u kterých dle navrhovatele docházelo k průtahům, ledaže by navrhovatel výslovně prohlásil, že na návrhu trvá, a to do tří dnů ode dne, kdy se dozvěděl o provedení úkonů.

Soud příslušný rozhodovat o návrhu může návrh odmítnout, pokud nebyly splněny stanovené podmínky pro podání či nebyly doplněny vyžadované informace v určené lhůtě, nebo o něm rozhodne usnesením do dvaceti pracovních dnů ode dne doručení či doplnění návrhu. Soud návrh zamítne, pokud již došlo k provedení úkonu, u kterého jsou namítány průtahy nebo dle příslušného soudu k průtahům v řízení nedochází. Pakliže však příslušný soud průtahy shledá, a tudíž je návrh oprávněný, stanoví lhůtu pro provedení procesního úkonu, u kterého jsou průtahy namítány. Takto stanovenou lhůtou je soud příslušný k provedení procesního úkonu vázán. Navíc, pokud je návrh oprávněný, platí náklady řízení o návrhu stát.

Dále je zásada projednání věci bez zbytečných průtahů upravena v §6 o.s.ř., kde je stanoveno, že soud v řízení postupuje v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby byla ochrana práv rychlá a účinná a aby byly spolehlivě zjištěny skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné. Na toto ustanovení navazuje i §100 o.s.ř., kde je upravena zásada hospodárnosti řízení⁴⁶.

Zásada rychlosti řízení je upravena i v §2 odst. 4 t.ř. a patří mezi základní zásady trestního řízení. Orgány činné v trestním řízení musí trestní věci projednávat urychleně bez zbytečných průtahů a nejrychleji mají projednávat především vazební věci⁴⁷ a věci, ve kterých byl zajištěn majetek, pokud je to zapotřebí vzhledem k hodnotě a povaze zajištěného majetku. Rychlost projednání věci ale nelze uplatňovat na úkor řádného zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Trestní věci mají být také projednány s plným šetřením práv a svobod zaručených LZPS a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, kterými je Česká republika vázána, avšak do

⁴⁵ O návrhu rozhoduje nejbližší vyšší soud, a pokud směřuje návrh proti Nejvyššímu soudu nebo Nejvyššímu správnímu soudu, rozhoduje o návrhu jiný senát daného soudu dle rozvrhu práce – viz §174a odst. 4 zákona o soudech a soudcích.

⁴⁶ „*Jakmile bylo řízení zahájeno, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta.*“

⁴⁷ Zdůrazněno i v čl. 5 odst. 3 EULP: „*Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody... má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení.*“

těchto práv lze zasahovat při provádění úkonů trestního řízení v odůvodněných případech na základě zákona a pouze v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení. Zásada rychlosti řízení je zdůrazněna i v dalších ustanoveních t.ř. a je ukládána jak orgánům činných v trestním řízení, tak např. i obhájci⁴⁸.

Obdobně je upraveno toto právo i v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. V §3 odst. 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže se stanoví, že každý mladistvý má právo na projednání činu bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě soudem pro mládež.

A dále je zásada rychlosti či hospodárnosti řízení upravena v §6 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „s.ř.“), kde je stanoveno: *„Správní orgán vyřizuje věci bez zbytečných průtahů. Nečiní-li správní orgán úkony v zákonem stanovené lhůtě nebo ve lhůtě přiměřené, není-li zákonná lhůta stanovena, použije se ke zjednání nápravy ustanovení o ochraně před nečinností (§80).“* Tato zásada platí bez ohledu na to, zda bylo řízení zahájeno „*ex offio*“ neboli z moci úřední či na návrh účastníka řízení. Navíc je správní orgán povinen vydat rozhodnutí dle §71 s.ř. bez zbytečného odkladu, popřípadě do 30 dnů od zahájení řízení, kdy tato lhůta lze ještě prodloužit. V §71 odst. 5 s.ř. je pak stanoveno, že nedodržení lhůt se nemůže dovolávat ten účastník, který je způsobil.

Ochrana před nečinností správního orgánu dle §80 s.ř. spočívá v opatření proti nečinnosti učiněným nadřízeným orgánem z moci úřední jakmile se dozví, že správní orgán nevydal ve věci rozhodnutí v zákonné lhůtě nebo nezahájil řízení ve lhůtě třiceti dnů ode dne, kdy se správní orgán dozvěděl o skutečnostech odůvodňujících zahájení řízení z moci úřední anebo pokud je zjevné, že správní orgán nedodrží lhůtu pro vydání rozhodnutí či zahájení řízení z moci úřední či v řízení nebude řádně pokračovat. Po uplynutí stanovených lhůt pro vydání rozhodnutí může podat žádost o uplatnění opatření proti nečinnosti podat i účastník řízení.

Nadřízený správní orgán má více možností, které může učinit v rámci daného opatření proti nečinnosti správního orgánu. Nadřízený správní orgán může nařídit nečinnému správnímu orgánu, aby ve stanovené lhůtě učinil potřebná opatření ke zjednání nápravy nebo vydal rozhodnutí, anebo může usnesením věc převzít a sám rozhodnout místo nečinného správního orgánu, anebo usnesením pověřit jiný správní orgán vedením řízení. Poslední možností nadřízeného správního orgánu je usnesením přiměřeně prodloužit zákonnou lhůtu pro vydání

⁴⁸ Viz §20 odst. 1 t.ř., §23 odst. 1 t.ř., §164 odst. 1 t.ř. a §41 odst. 1 t.ř.

rozhodnutí, pokud je takový postup pro účastníky řízení výhodnější a je zde předpoklad, že správní orgán ve stanovené lhůtě rozhodne. V případě nečinnosti orgánů územních samosprávných celků v rámci jejich samostatné působnosti, lze užít jen první či poslední možnost opatření proti nečinnosti nadřízeným správním orgánem, tj. nařídit orgánu, aby učinil potřebná opatření ke zjednání nápravy či vydání rozhodnutí anebo prodloužit zákonnou lhůtu pro vydání rozhodnutí.

Jestliže nadřízený správní orgán učinil opatření v podobě usnesení, musí toto usnesení oznámit příslušnému nečinnému správnímu orgánu a základním účastníkům řízení uvedených v §27 odst. 1 s.ř. Ostatní účastníci se vyrozumí veřejnou vyhláškou. Pakliže nadřízený správní orgán nevyhoví žádosti účastníka řízení o uplatnění opatření proti nečinnosti, vydá o tom usnesení, který doručí jen tomuto účastníku řízení, který žádost podal. Proti tomuto usnesení není možné podat odvolání.

V s.ř.s. není obecně upravena zásada rychlosti či hospodárnosti řízení, ale je zmíněna ve dvou ustanoveních, a to v §9 s.ř.s. na základě kterého může Nejvyšší správní soud věc přikázat jinému než místně příslušnému krajskému soudu, je-li to pro rychlost nebo hospodárnost řízení vhodné a v §34 s.ř.s., kde je upraven společný zmocněnec je-li počet zúčastněných osob na řízení mimořádně vysoký a mohlo by to omezit rychlý průběh řízení.

V rámci správního soudnictví je však v §79 až §81 s.ř.s. upravena ochrana proti nečinnosti správního orgánu neboli orgánu veřejné správy. Této ochrany se účastník řízení může domáhat jen v případě, že bezvýsledně vyčerpal prostředky sloužící k ochraně proti nečinnosti správního orgánu stanovené procesním předpisem platným pro řízení u správního orgánu.

Účastník se může žalobou domáhat u krajského soudu, aby stanovil správnímu orgánu, tj. žalovanému, povinnost vydat rozhodnutí ve věci samé nebo osvědčení, což se nevztahuje na situace, kdy s nečinností správního orgánu je spojována např. fikce vydání rozhodnutí či jiný právní důsledek dle zvláštního zákona. Žaloba musí obsahovat kromě obecných náležitostí i označení věci, v které se účastník domáhá ochrany, vyličení rozhodných skutečností, označení důkazů a návrh výroku rozsudku.

Žalobu lze podat nejpozději do jednoho roku od dne, kdy marně uplynula stanovená lhůta dle zvláštního zákona pro vydání rozhodnutí či osvědčení a pokud lhůta není stanovena, tak ode dne, kdy byl učiněn poslední úkon. Zmeškání lhůty pro podání žaloby nelze prominout.

Soud rozhoduje rozsudkem na základě skutkového stavu ke dni vydání svého rozhodnutí. Pokud je návrh důvodný, uloží soud správnímu orgánu povinnost vydat rozhodnutí ve věci či vydat osvědčení a k tomu mu stanoví přiměřenou lhůtu, která nemá být delší, než kterou určuje zvláštní zákon. Naopak není-li návrh důvodný, soud žalobu zamítne.

K ochraně osob před nečinností úřadů a dalších institucí⁴⁹ působí také veřejný ochránce práv neboli ombudsman dle §1 zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv. Veřejný ochránce práv přispívá k ochraně základních práv a svobod, kdy vykonává svou funkci nezávisle a nestranně během šestiletého funkčního období a za výkon své funkce odpovídá pouze Poslanecké sněmovně. Navíc funkce ochránce je neslučitelná s některými dalšími funkcemi a činnostmi – jedná se o veřejnou funkci.⁵⁰

Ochránce jedná na základě podnětu či z vlastní iniciativy. Podnět nepodléhá poplatku a musí obsahovat vylíčení rozhodných okolností věci, označení úřadu, kterého se podání týká, doklad o neúspěšné výzvě úřadu k nápravě a označení toho, kdo podnět podává. Veřejný ochránce práv může podnět odložit nebo zahájí šetření, o čemž musí stěžovatele vyrozumět. Při šetření mají všechny státní orgány a osoby vykonávající veřejnou správu v mezích své působnosti poskytovat ombudsmanovi pomoc, kterou si vyžádá.⁵¹

Pokud se na základě šetření nezjistí porušení právní předpisů ani jiná pochybení, vyrozumí ochránce písemně o tom stěžovatele i úřad. Naopak jestliže ochránce zjistí porušení právních předpisů, vyzve úřad, aby se do třiceti dnů vyjádřil. Poté může ochránce úřadu zaslat své písemné závěrečné stanovisko s návrhem k opatření k nápravě v případě, že neshledá prováděná opatření k nápravě úřadem za dostatečná. Ochránce může navrhnout zahájení řízení o přezkoumání rozhodnutí, úkonu nebo postupu úřadu, je-li možné řízení zahájit z moci úřední anebo navrhne provedení úkonu k odstranění nečinnosti nebo zahájí disciplinární či podobné řízení anebo navrhne poskytnutí náhrady škody či uplatnění nároku na náhradu škody. Úřad je následně povinen do třiceti dnů od doručení stanoviska sdělit ochránci, jaká opatření k nápravě provedl. Pakliže úřad svou povinnost nesplní nebo učiněná opatření nejsou dostačující, může veřejný ochránce práv vyrozumět nadřízený úřad, popř. vládu nebo může o svých

⁴⁹ Působnost veřejného ochránce práv se vztahuje na instituce, které zákon výslovně stanoví – viz §1 zákona o Veřejném ochránci práv.

⁵⁰ Viz §1, §2, §5 a §8 zákona o Veřejném ochránci práv.

⁵¹ Viz §10, §11, §16 zákona o Veřejném ochránci práv.

zjištěních informovat veřejnost i s uvedením jmen osob, které jsou oprávněny v dané situaci jednat.⁵²

Kritériem pro hodnocení, zdali došlo k nečinnosti ve veřejné správě, je naplnění tzv. principu včasnosti, což je jeden z deseti principů dobré správy, které definoval první veřejný ochránce práv JUDr. Otakar Motejl. Těchto deset principů dobré správy by měly sloužit veřejnému ochránci práv jako interpretační pomůcka, aby jeho šetření byla předvídatelnější. Mezi principy dobré správy patří soulad s právem, nestrannost, včasnost, předvídatelnost, přesvědčivost, přiměřenost, efektivnost, odpovědnost, otevřenost a vstřícnost. Zásada včasnosti zahrnuje vyřízení podání úřadem v rozumném a přiměřeném čase bez zbytečných průtahů, v případě prodlení povinnost informovat účastníky o důvodech a o předpokládaném termínu, do kdy bude podání vyřízeno, a také zahájí řízení bezodkladně poté, co se dozví o skutečnostech odůvodňujících zahájení řízení z moci úřední a vyřídí jej v takové lhůtě, aby byl zajištěn účel daného řízení.⁵³

Legální definice řízení bez zbytečných průtahů či přiměřenost délky soudního řízení tedy neexistuje, tzn., že není stanovena určitá lhůta, jejímž porušením by došlo k průtahům v řízení či k nepřiměřené délce soudního řízení, a proto musí být každý případ posuzován dle konkrétních okolností.

V dnešní době lze posuzovat průtahy v řízení podle stanovených kritérií, které byly přidány v rámci novelizací zákonů a vycházejí z judikatury ESLP. Jde o §174a odst. 8 zákona o soudech a soudcích a §31a zákona o náhradě škody, ze kterých vyplývají podmínky, podle kterých lze posuzovat, zda dochází k průtahům v řízení.

Dle §174a odst. 8 zákona o soudech a soudcích se posuzuje oprávněnost návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu, tj. zda dochází k průtahům v řízení, s ohledem na složitost věci, význam předmětu řízení pro navrhovatele, postup účastníků nebo stran řízení a na dosavadní postup soudu.⁵⁴

V případě průtahů v řízení a následného stanovení výše zadostiučinění nemajetkové újmy se pak dle §31a zákona o náhradě škody přihlíží ke konkrétním

⁵² Viz §17 až §20 zákona o Veřejném ochránci práv.

⁵³ HRABCOVÁ, Dana, ed. *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2006* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 113-115 [cit. 2013-02-07]. ISBN 978-80-210-4259-9. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/zpravy-o-cinnosti/zpravy-pro-poslaneckou-snemovnu/>

⁵⁴ Přidáno novelou – zákonem č. 192/2003 Sb. a novelizováno do dnešního znění zákonem č. 7/2009 Sb.

okolnostem případu, zejména k celkové délce řízení, složitosti řízení, významu předmětu řízení pro poškozeného, jednání poškozeného, kterým přispěl k průtahům řízení, a k tomu, zda využil dostupných prostředků způsobilých odstranit průtahy v řízení a k postupu orgánů veřejné moci během řízení.⁵⁵

Čl. 39 LZPS⁵⁶ stanoví zásadu „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“ neboli žádný trestný čin bez zákona, žádný trest bez zákona, tzn., že se jedná o zásadu zákonnosti, kdy pouze zákon může stanovit, které jednání je považováno za trestný čin a jaký trest lze za jeho spáchání uložit. Jedná se o základ trestního práva a trestní odpovědnosti, kdy základem je trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.), zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zákon č. 418/2011 Sb.). Tato zásada také souvisí se zásadou legální licence upravenou v čl. 2 odst. 3 LZPS a v čl. 2 odst. 4 Ústavy⁵⁷.

Čl. 40 LZPS upravuje práva neboli zásady v trestním řízení, kdy je zdůrazněna důležitost těchto procesních práv v trestním řízení, jelikož některé principy jsou v LZPS upraveny i obecně, a to v předchozích ustanoveních.

Čl. 40 odst. 1 LZPS stanoví, že jen soudy mohou rozhodovat o vině a trestu za trestné činy, což je upraveno i v čl. 90 Ústavy. Daná zásada souvisí již se zmíněnou zásadou „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“ v čl. 39 LZPS a také s dalšími zásadami upravenými v ostatních odstavcích čl. 40 LZPS.

V čl. 40 odst. 2 LZPS je zakotvena zásada presumpce nevinny, tzn., že ten, proti komu je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, dokud není jeho vina vyslovena v pravomocném odsuzujícím rozsudku soudu. Z této zásady pak plynou další práva. V případě pochybností ohledně zjištění skutkového stavu věci, nikoliv ohledně právního posouzení, platí zásada „*in dubio pro reo*“, tj. v pochybnostech mírněji ve prospěch obviněného (popřípadě obžalovaného), kdy vina musí být prokázána zákonnými prostředky, přičemž obviněný (popř. obžalovaný) není povinen prokazovat svoji vinu. Na to navazuje další zásada plynoucí z presumpce nevinny, že orgány činné v trestním řízení jsou povinné postupovat vůči obviněnému (popř. obžalovanému) nestranně a nezaujatě, tudíž

⁵⁵ Přidáno novelou – zákonem č. 160/2006 Sb.

⁵⁶ „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“

⁵⁷ „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ – dle Ústavy „Každý občan...“.

mají objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného.

Podle čl. 40 odst. 3 LZPS jsou obviněnému přiznána další procesní práva – právo na poskytnutí času a možnosti obhajoby, právo na vlastní obhajobu či prostřednictvím obhájce, právo na ustanovení obhájce soudem v případě, kdy jej mít musí a nezvolil si jej a právo na bezplatnou právní pomoc obhájce ve stanovených případech. Tato práva lze shrnout jako právo na obhajobu, které je obecně upraveno též v čl. 37 odst. 2 LZPS. Je třeba zdůraznit, že sem patří i právo obviněného (popř. obžalovaného) nahlížet do spisu.

Výše uvedená práva jsou poté doplněna právem obviněného (popř. obžalovaného) odepřít výpověď dle čl. 40 odst. 4 LZPS, kde je zde navíc zdůrazněno, že tohoto práva nesmí být obviněný (popř. obžalovaný) žádným způsobem zbaven. Před zahájením výslechu musí být obviněný (popř. obžalovaný) řádně poučen o svých právech, jinak nelze výpověď použít. Obecně je právo na odepření výpovědi upraveno v čl. 37 odst. 1 LZPS.

Poté je v čl. 40 odst. 5 LZPS⁵⁸ upravena zásada „*ne bis in idem*“ neboli ne dvakrát o tomtéž, tudíž nelze odsoudit dotyčného za jeden a tentýž skutek vícekrát. S tím souvisí i další zásada „*res iudicata*“ neboli překážka věci rozhodnuté. Tyto zásady či překážky řízení jsou základem právní jistoty⁵⁹. Tyto zásady však nevylučují možnost využití mimořádných opravných prostředků dle zákona, např. obnova řízení nebo stížnost pro porušení zákona.

Poslední zásadou upravenou v čl. 40 LZPS v odst. 6 je zákaz retroaktivity⁶⁰, tj. zákaz zpětné časové působnosti zákona, jelikož trestnost činu má být posuzována a trest má být ukládán jen na základě zákona účinného v době spáchání činu. Pozdějšího zákona lze však využít, ale pouze pokud je pro pachatele příznivější.

2.2 Právo na spravedlivý proces upravené v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Právo na spravedlivý proces je upraveno v čl. 6 EULP, který zní:

⁵⁸ „Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který byl již pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.“

⁵⁹ Zásady neboli překážky řízení „*ne bis in idem*“ a „*res iudicata*“ platí i v jiných právních řízeních, např. v občanskoprávním a ve správním řízení.

⁶⁰ Zákaz retroaktivity je třeba odvodit i pro ostatní oblasti práva, protože jinak dochází k porušení právní jistoty. Obecný zákaz retroaktivity lze dovodit již z čl. 1 Ústavy, poněvadž Česká republika je právním státem.

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

- a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;*
- b) mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby;*
- c) obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;*
- d) vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslech svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;*
- e) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.“*

V prvním odstavci jsou upraveny obecné požadavky na soudní řízení, tedy požadavek na kvalitu řízení a na kvalitu orgánu, který řízení vede. Ve druhém a třetím odstavci daného článku EULP jsou ustanoveny další práva platící pouze pro soudní řízení trestní, kdy je může uplatnit jen obviněný v trestním řízení a formulují další požadavky na kvalitu řízení neboli procesu.

Jedná se o minimální standardy procesní ochrany, tj. práva, která tvoří základ každého demokratického a právního státu. Tato práva byla pak postupem času vykládána a rozšiřována judikaturou ESLP, jak již bylo zmíněno.

Princip spravedlivého procesu dle EULP je pojat trochu jinak než v LZPS, jelikož čl. 6 odst. 1 EULP se nevztahuje na všechny řízení před orgány veřejné správy, ale pouze na ty, ve kterých se rozhoduje o občanských právech nebo

závazcích účastníka řízení anebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti účastníku řízení, tudíž je aplikace čl. 6 odst. 1 užší než je aplikace LZPS.

Soud požadavky dle čl. 6 EULP posuzuje z globálního hlediska k celému řízení, tzn., že stanovená práva mají být dodržena ve všech částech řízení, i když lze v závislosti na úloze daného stupně řízení uplatňovat některá práva odlišným způsobem, tj. v menší míře, či se od jejich aplikace upustilo, např. veřejnost řízení. Předpokladem přezkumu z globálního hlediska je ukončené soudní řízení, ačkoliv je možné se domáhat ochrany již během soudního řízení, a to v případě, kdy se již jedná o takovou vadu, která nenapravitelně postihuje řízení už v jeho průběhu, což může být např. nepřiměřená délka řízení.⁶¹

Na druhou stranu je možné napravit porušení práv v pozdějších fázích řízení, ale pak v dané fázi musí platit všechna práva vycházející z práva na spravedlivý proces upravená v čl. 6 EULP.

Nejdříve je třeba vymezit, ve kterých sporech je rozhodováno o občanských právech nebo závazcích účastníka řízení, a následně pak vymezit, která řízení lze zařadit pod trestní obvinění, aby se tím vymezila aplikovatelnost čl. 6 EULP. Oba pojmy jsou autonomní, tj. jsou vykládány bez přímé souvislosti s povahou, kterou mají ve vnitrostátním právu.

Čl. 6 odst. 1 EULP platí pro spory o právech či závazcích stěžovatele občanskoprávního charakteru, pokud jsou přiznána ve vnitrostátní právní úpravě, tzn., že není důležité, zda jsou strany řízení ve veřejnoprávním či soukromoprávním postavení, jelikož postačuje, že výsledek soudního řízení přímo dopadá na občanská práva a závazky účastníka řízení, tudíž je předmětem sporu právo majetkové povahy stěžovatele. Spor jako takový musí být vážný a opravdový, týkat se existence práva, rozsahu práva či podmínek jeho výkonu, tj. výsledek sporu musí mít přímý vliv na určité právo či závazek. Dále musí být právo či závazek přiznán vnitrostátní právní úpravou a musí mít občanskoprávní charakter, protože se nelze domáhat ochrany práva, které mi není přiznáno.

Do působnosti čl. 6 odst. 1 EULP patří např. i trestní řízení, ve kterém poškozený uplatňuje nárok na náhradu škody nebo řízení před Ústavním soudem, pokud rozhoduje o otázce, která byla součástí původního řízení před obecnými

⁶¹ REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 135-136. Výběrové texty. ISBN 80-86199-57-6.

soudy, tzn., že čl. 6 odst. 1 EULP se nebude aplikovat, pokud Ústavní soud bude rozhodovat např. o ústavnosti zákona.

Mimo působnost čl. 6 odst. 1 patří daňová řízení⁶², řízení o registraci či rozpuštění politické strany, řízení týkajících se voleb, řízení o vyhoštění cizinců, řízení o námitce podjatosti soudce, řízení o povolení obnovy řízení nebo pracovněprávní spory zaměstnanců státu, pokud jejich práce má povahu výkonu veřejné moci.

Zda se jedná o trestní obvinění dle čl. 6 odst. 1 EULP je posuzováno dle povahy činu, kvalifikaci daného činu ve vnitrostátní právní úpravě a závažnosti sankce, která hrozila. Z tohoto důvodu je tento článek aplikovatelný nejen na klasické trestní řízení, ale i na řízení o přestupcích či na řízení o správních deliktech, a tudíž se jedná o rozšiřující výklad daného pojmu, než jej známe ve vnitrostátní právní úpravě. Naopak mimo působnost lze zařadit např. řízení o dočasném zabavení řidičského průkazu nebo řízení o výkonu uloženého trestu.

V případě posuzování soudem, zda bylo porušeno právo na spravedlivý trestní proces, se posuzuje nejdříve porušení čl. 6 odst. 3 EULP a v případě neporušení tohoto ustanovení se zkoumá porušení čl. 6 odst. 1 EULP.

Právo na přístup k soudu, i když není přímo v čl. 6 EULP uvedeno, lze z daného článku vyvodit, jelikož je nezbytným předpokladem pro uplatnění ostatních procesních práv. Avšak toto právo může být i omezeno, jelikož se nejedná o absolutní právo, ale na druhou stranu nesmí být omezeno takovým způsobem, aby bylo zasaženo do jeho podstaty. Příkladem omezení práva na přístup k soudu neboli práva zahájit soudní řízení může být stanovení promlčecích lhůt, soudních poplatků či složení záruk, povinné právní zastoupení, formální náležitosti podání, imunita atd. Z daného práva lze pak odvodit i některá další práva jako např. právo na právní pomoc, právo na poučení (tj. poučovací povinnost soudu), právo na rozhodnutí ve věci či právo na výkon soudního rozhodnutí.

⁶² Daňová řízení mají majetkový neboli fiskální charakter, ale to nepostačuje k aplikaci čl. 6 EULP, jelikož se jedná o vztahy, které patří výlučně do veřejného práva, tj. nejedná se právo či závazek občanskoprávního charakteru. Viz HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde Praha - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2003, s. 144-145. ISBN 80-7201-417-X.

Na soud jako takový jsou pak kladeny určité požadavky kvality. Musí se jednat o orgán s plnou jurisdikcí, tzn., že má pravomoc rozhodovat a vydávat právně závazná rozhodnutí, která nemohou být zrušena nesoudním orgánem. V případech, kdy jsou vydávány rozhodnutí správními orgány, které zasahují do občanských práv či závazků nebo rozhodují o oprávněnosti jakéhokoliv trestního obvinění, nevadí, že tyto orgány veřejné moci nespĺňují ve správním řízení podmínky kladené na soud, avšak musí existovat možnost nechat výsledné rozhodnutí přezkoumat alespoň v jednom stupni soudem či orgánem, který splňuje podmínky kladené na soud jako takový a tento orgán musí mít možnost dané rozhodnutí změnit, tj. rozhodnout sám ve věci a nahradit tak původní rozhodnutí správního orgánu. Existuje však i jiný názor, a to, že správní řízení nemůže být nikdy spravedlivé z důvodu, že správní orgány nespĺňují požadavky kladené na soud, a to především požadavek nezávislosti a nestrannosti⁶³.

Dalším požadavkem je nezávislost, tj. právo na nezávislý soud, a to na jiných státních orgánech, především na moci výkonné, ale také i na stranách řízení. Dále se při posuzování nezávislosti hledí na složení soudu, způsob jmenování či ustanovování soudců do funkce, délku jejich mandátu, způsob jejich odvolání z funkce či zániku funkce, zda jsou chráněni proti vnějším vlivům, a také, zda působí jako nezávislý orgán na veřejnost, a proto nelze soudům či soudcům adresovat závazné pokyny či doporučení, která by se vztahovala k jejich jurisdikci.

S požadavkem nezávislosti úzce souvisí požadavek nestrannosti soudu, tj. právo na nestranný soud, které chrání důvěru v soud jako takový. Nestrannost je posuzována ze dvou hledisek, z osobního přesvědčení soudce v dané věci a z přesvědčení veřejnosti, že jsou dány takové záruky, že o nestrannosti nejsou oprávněné pochybnosti. K zajištění nestrannosti ve vnitrostátním právu se využívá institutu vyloučení soudce z důvodu podjatosti, a to např. pro poměr k věci, k osobám či jejich zástupcům, kdy k vyloučení postačují již předsudky či jen důvodné pochybnosti o podjatosti.

Poslední podmínkou kvality soudu je neopominutelný požadavek, a to, aby byl soud zřízen zákonem, tj. zřízen na základě zákona, který musí též upravovat jeho pravomoc a působnost, organizaci a rovněž samotné fungování soudu. Tato

⁶³ SVOBODA, Petr. *Ústavní základy správního řízení v České republice: právo na spravedlivý proces a české správní řízení*. Praha: Linde, 2007, s. 104-105, 108-109. ISBN 978-80-7201-676-1.

podmínka zajišťuje nestrannost a nezávislost soudu a je základem demokratického a právního státu.

Právo na spravedlivé projednání věci je jedním z požadavků na kvalitu řízení a také pouze jednou složkou práva na spravedlivý proces. Toto spojení však opět není přesně vymezeno a zahrnuje další práva a zásady dovozené z judikatury ESLP, např. zásadu rovnosti zbraní, zásadu kontradiktornosti řízení, právo obviněného být přítomen řízení, právo na odůvodnění soudního rozhodnutí a princip právní jistoty. V trestním řízení pak platí v rámci práva na spravedlivé projednání i práva stanovená v čl. 6 odst. 2, 3 EULP.

Základem principu rovnosti zbraní neboli rovnoprávné možnosti uplatnění práv je, aby nedocházelo k zvýhodnění nebo znevýhodnění jedné strany sporu či k diskriminaci, protože platí zásada, že všichni jsou si v řízení před soudem rovni. V trestním řízení je určitá nerovnost postavení stran kompenzována dalšími právy přiznanými pro slabší stranu, tj. obviněnému. V oblasti dokazování je dle této zásady vyžadována stejná možnost účastníků navrhnout důkazy, kdy přípustnost a způsob jejich hodnocení přísluší vnitrostátním soudům. V souhrnu je tento požadavek definován ESLP tak, aby každá ze stran řízení mohla hájit svou věc za podmínek, které jí zásadním způsobem neznevýhodňují vůči druhé straně, a to z pohledu procesu jako celku⁶⁴.

Se zásadou rovnosti zbraní souvisí i zásada kontradiktornosti, což je obecná zásada, bez které nelze mluvit o procesu, jelikož základem procesu je právě konfrontace neboli střetnutí dvou stran. Jde o možnost seznámit se s argumenty a tvrzeními druhé strany, s důkazy a možnost se k tomu vyjádřit a naopak druhá strana musí mít opět právo reagovat na dané vyjádření. Kontradiktornost řízení je tedy základem např. pro křížový výslech. Navíc tato zásada může být porušena i tím, že soud neseznámí ani jednu ze stran s určitým důkazem, což neznamená porušení zásady rovnosti zbraní, ale právě porušení zásady kontradiktornosti řízení.

Pro uplatnění zásady kontradiktornosti je třeba uplatňovat též právo obviněného být přítomen soudnímu jednání, jinak nelze konfrontaci provést a navíc toto právo vyplývá i z práv upravených v čl. 6 odst. 3 EULP, z čehož vyplývá, že je dané právo velmi důležité právě pro trestní řízení pro uplatnění

⁶⁴ KMEC, Jiří; KOŠAŘ, David; KRATOCHVÍL, Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 737. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

stanovených práv v daném ustanovení EULP. Obecně nepřítomnost jedné strany u řízení není dle čl. 6 EULP zakázáno. Zvláštním případem je proto řízení proti uprchlému, u kterého je pak možnost řízení opakovat, pokud se obviněný vrátí zpět či se přestane skrývat. Právo obviněného být přítomen soudnímu jednání není uplatňováno v celém rozsahu v každém stupni řízení, ale především v řízení v prvním stupni.

Dalším právem je právo na odůvodnění rozhodnutí, které zajišťuje princip právní jistoty a slouží tím veřejnému zájmu pro kontrolu řádné funkce soudů. Toto právo je také nezbytné pro možnost uplatnění opravných prostředků v řízení. Rozsah odůvodnění také záleží na typu soudního rozhodnutí, kdy základem pro posouzení jsou konkrétní okolnosti případu a stupeň soudu, který rozhodnutí vydává, protože odvolací soud se může v odůvodnění odkázat na odůvodnění soudu prvního stupně, jestliže je toto odůvodnění dostatečné. Soud se v rámci svého odůvodnění musí vypořádat např. s námitkami či navrženými důkazy stran, pokud mohou být relevantní pro výsledek procesu.

Dále byla ESLP často řešena otázka použitelnosti či přípustnosti důkazů, kdy ESLP stanovil, že na základě vnitrostátní právní úpravy je posuzována přípustnost důkazů, právní síla důkazu a též důkazní břemeno. Naopak úkolem soudu je pouze zjistit, zda byly dané důkazy prováděny takovým způsobem, aby bylo zajištěno spravedlivé řízení jako celek. Z tohoto důvodu soud stanovil, že nemůže na základě tohoto principu vyloučit použitý důkaz, pakliže byl získán nezákonným postupem, protože přípustnost důkazu je hodnocena dle vnitrostátního práva, avšak k posouzení spravedlivého procesu přihlédl, zda se jednalo o jediný důkaz dokazující vinu obviněného nebo se jednalo pouze o jeden z mnoha důkazů. Z uvedeného vyplývá, že dle čl. 6 odst. 1 EULP je možné použít nezákonně získaný důkaz, ale se splněním podmínky, že se nejedná o jediný důkaz, který prokazuje vinu obviněného, tj. jako jediný důkaz zakládá odsouzení obviněného.⁶⁵

Do práva na spravedlivé projednání věci patří také právo mlčet neboli právo neobviňovat sebe sama, tzn. nepřispívat k vlastnímu obvinění ze spáchání trestného činu. Toto právo velmi úzce souvisí se zásadou stanovenou i v čl. 6 odst. 2 EULP, a to se zásadou presumpce nevinu. Je nepřípustné, aby byl obviněný

⁶⁵ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010, s. 168-169. Komentář s judikaturou. ISBN 978-80-7201-789-8. Také viz KMEC, Jiří; KOŠAŘ, David; KRATOCHVÍL, Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 762-764. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

k výpovědi nucen nebo aby byla výpověď získána přímým donucením, např. za použití mučení či jiného zlého zacházení dle čl. 3 EULP⁶⁶, a to bez ohledu, co bylo výsledkem zjištěno. Navíc mlčení nelze považovat za hlavní či výlučný důkaz viny obviněného.

Princip právní jistoty je základem demokratického a právního státu. Tato zásada zahrnuje např., aby pravomocné rozhodnutí soudu nebylo znovu a znovu zpochybňováno, nebo aby bylo ve skutkově podobných či stejných případech rozhodnuto podobně a v odlišných odlišně, tzn., aby nedošlo k ustálení rozporné judikatury soudů, i když se občas stává, že některá rozhodnutí jsou v určité kolizi, než se judikatura sjednotí.

Právo na veřejné projednání věci je dalším z požadavků kladených na kvalitu řízení upravených v čl. 6 odst. 1 EULP a je základem pro kontrolu činnosti soudů, především aby nedocházelo či nedošlo k tzv. kabinetní justici neboli utajovanému rozhodování bez možnosti předvídatelnosti a transparentnosti rozhodnutí soudů, což slouží k zajištění důvěry v soudnictví. Právo na veřejné projednání věci může být omezeno, i když rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně. Dle čl. 6 odst. 1 EULP může být tisk a veřejnost vyloučena pro část či celé řízení vždy jen v nezbytném rozsahu v situacích, kdy by veřejnost mohla být na újmu spravedlnosti. Důvodem vyloučení veřejnosti nebo tisku může být mravnost, veřejný pořádek či národní bezpečnost v demokratické společnosti, zájem nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků. Navíc tato zásada nemusí být uplatněna ve všech typech soudních řízení a též ani ve všech stupních soudního řízení, tzn., že pokud je veřejné jednání v prvním stupni, nemusí být již v odvolacím řízení vzhledem k okolnostem případu a k typu projednávané věci. V trestním řízení, jak již bylo uvedeno, je možné vydat rozhodnutí i v případě neúčasti obviněného, a to v řízení proti uprchlému. Naopak zvláštním případem je také řízení proti nezletilým, kde je upřednostněn zájem nezletilých a ochrana soukromého života nezletilého. Veřejnost jednání souvisí i se zásadou ústnosti řízení a je též podmínkou pro uplatnění některých již uvedených práv, např. kontradiktornosti řízení.

⁶⁶ „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je další podmínkou kvality soudního řízení stanovenou čl. 6 odst. 1 EULP, která je však nejčastěji porušována a jedná se o jeden z největších problémů dnešního soudnictví.

Toto právo je dále upraveno i v čl. 5 odst. 3 EULP, kde je stanoveno, že *„Každý, kdo je zatčen nebo jinak zbaven svobody v souladu s ustanovením odstavce 1 písm. c) tohoto článku⁶⁷, musí být ihned předveden před soudce nebo jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci a má právo být souzen v přiměřené lhůtě nebo propuštěn během řízení. Propuštění může být podmíněno zárukou, že se dotčená osoba dostaví k přelíčení.“*

Z důvodu velkého množství stížností právě na porušení délky řízení ESLP zdůraznil pak ve své judikatuře důležitost i čl. 13 EULP, tj. práva na účinné opravné prostředky⁶⁸ v souvislosti s právem na projednání věci v přiměřené lhůtě.

Dle statistik ESLP uvedených na svých internetových stránkách se týkalo 79 stížností proti České republice nepřiměřené délky řízení, a to z celkových 180 stížností z let 1959 až 2011. Navíc v rozsudcích vůči České republice, ve kterých došlo k potvrzení porušení práva z let 1959 až 2010, se týkalo 42% rozsudků porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení, což je převaha oproti porušení ostatních práv přiznaných EULP Českou republikou⁶⁹. Na druhou stranu jsou na tom některé státy hůř. Nejvíce podaných stížností na porušení práva na přiměřenou délku řízení směřovaly v letech 1959 až 2011 proti Itálii, bylo jich podáno celkem 1155 z celkově podaných 2166 stížností proti Itálii. Celkově bylo v těchto letech podáno k ESLP 4810 stížností na porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení.⁷⁰

⁶⁷ Čl. 5 EULP upravuje právo na svobodu a osobní bezpečnost a v čl. 5 odst. 1 písm. c) EULP je upravena možnost zadržení osoby ve vazbě, tj. možnost zbavení osobní svobody ve stanovených případech v souladu se zákonem: *„zákonné zatčení nebo jiné zbavení svobody osoby za účelem předvedení před příslušný soudní orgán pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu nebo jsou-li oprávněné důvody k domněnce, že je nutné zabránit jí ve spáchání trestného činu nebo v útěku po jeho spáchání“*.

⁶⁸ *„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“*

⁶⁹ 42% právo na projednání věci v přiměřené lhůtě (čl. 6 odst. 1 EULP), 24% právo na spravedlivý proces (čl. 6 EULP), 13% právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5 EULP), 7% právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8 EULP), 7% Právo na účinné opravné prostředky a 7% ostatní práva.

⁷⁰ Viz Overview 1959 - 2011. In: *European Court of Human Rights* [online]. Strasbourg, 2012, s. 6 [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>
Viz Statistics on judgments by State: Statistics 1959 - 2010. In: *European Court of Human Rights* [online]. Strasbourg, 2011, s. 3 [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

Nejdříve je třeba vymezit celkovou dobu trvání řízení, aby se pak dle kritérií a konkrétních okolností případu mohlo posoudit, zda došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě či ne, tj. zda je daná lhůta přiměřená či nikoliv. Do lhůty lze počítat jen období po přistoupení k EULP a tím, že ESLP pak posuzoval stav, v jakém bylo řízení v době přistoupení k EULP. V některých případech lze podat stížnost na porušení práva na přiměřené řízení i před skončením řízení, a to tehdy kdy je zřejmé, že již délka řízení vzhledem ke konkrétním okolnostem případu je nepřiměřená. V takovém případě pak ESLP posuzuje délku řízení ke dni vydání svého rozhodnutí. Dále se také do celkové lhůty řízení nezapočítává doba, kdy bylo řízení přerušeno např. z důvodu vyřešení předběžné otázky u Evropského soudního dvora. Naopak drobné průtahy nemají za následek porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení, jelikož průtahy musí být dostatečně závažné nebo se musí nahromadit vícero drobných průtahů během řízení, aby došlo k porušení práva na přiměřenou délku řízení.

Počátek lhůty v civilních řízeních začíná dnem zahájení sporu, tj. podáním žaloby. Pokud probíhalo řízení prvně před správním orgánem, je den počátku lhůty den zahájení správního řízení. V případě přistoupení dalšího účastníka řízení se lhůta počítá ode dne přistoupení, pakliže však nastupuje jako dědic původního účastníka je počítána doba celého řízení, nikoliv tedy ode dne přistoupení dědice. Lhůta končí v civilním řízení až pravomocným rozhodnutím, kterým je spor ukončen nebo až skončením vykonávacího řízení, avšak v některých případech ESLP posuzoval délku řízení nalézacího a vykonávacího zvlášť. Jestliže rozsudek stanoví náhradu škody, ale neupravuje výši náhrady škody, nelze rozsudek považovat v řízení za konečný, tj. nelze považovat takový rozsudek pro účely stanovení lhůty jako konec řízení⁷¹.

Začátek lhůty v trestním řízení začíná dnem, kdy byla osoba obviněna, popř. datum zatčení nebo datum zahájení předběžného vyšetřování, a končí pravomocným rozhodnutím ve věci, tj. konečným rozhodnutím ve věci. V případě poškozeného v trestním řízení je to den, kdy poprvé uplatnil nárok na náhradu škody. Pokud byl poškozený později odkázán na jiné řízení (občanskoprávní), posuzuje pak ESLP délku obou řízení dohromady.

Přiměřenost délky řízení se posuzuje jak dle základních kritérií, tak dle konkrétních okolností případů, mezi které lze zařadit i počet stupňů soudní

⁷¹ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010, s. 171. Komentář s judikaturou. ISBN 978-80-7201-789-8.

soustavy projednávající daný případ. Mezi základní kritéria posuzování celkové délky řízení patří složitost věci, chování stěžovatele, postup státních orgánů a význam řízení pro stěžovatele. Navíc státu lze přičítat jen takové průtahy či období nečinnosti v řízení, které lze přičítat státu, nikoliv průtahy způsobené stěžovatelem a také porovnat zájem stěžovatele na přiměřenou délkou řízení se zájmem na pečlivém projednání případu⁷².

Složitost věci je dle judikatury ESLP rozlišována v rozhodnutích ve třech stupních, a to na věc nebyla složitá, věc vykazovala určitou míru složitosti a věc byla velmi složitá. Složitost lze dále posuzovat jako skutkovou, týkající se složitosti skutkového stavu případu, procesní složitost a právní složitost. Skutkovou složitostí věci je např. restituční řízení (složitě majetkové řízení), řízení o vypořádání společného jmění manželů, řízení o péči dítěte a v trestním řízení se hledí na povahu spáchaného činu, počet obviněných, rozsah trestné činnosti. Dále např. množství důkazů, které je třeba provést, vypracování znaleckých posudků, velikost spisu, mezinárodní prvek v řízení. Procesní složitost je dána množstvím vedlejších úkonů, které je třeba provést, opakované upřesňování či doplňování podání účastníky, nedostatečně vymezený předmět řízení, souvislost s dalšími případy a nutnost ochrany práv svědků a obětí trestných činů. Za právní složitost lze považovat složitost právního řádu, potřeba výkladu nové právní úpravy nebo opakované zrušení rozhodnutí nižších soudů.⁷³

Chování stěžovatele je jednání, které nelze přičítat státu. Naopak nelze přičítat k tíži stěžovatele využití svých procesních práv a všech opravných prostředků, které mu právní řád umožňuje. S tím také souvisí, že nelze přičítat státu délku řízení, v rámci které se musel vypořádat s využitými opravnými prostředky stěžovatele. V trestním řízení je předpoklad, že obviněný nebude spolupracovat s dokazováním své viny, navíc např. právo nevypovídat mu to i umožňuje, a proto to nelze přičítat k jeho tíži. Na druhou stranu může stěžovatel délku řízení prodloužit častými opakováním některých úkonů, např. častou změnou advokáta, několik návrhů na změnu žaloby, změna obhajoby během řízení, četné nerelevantní návrhy na dokazování, několikrát se nedostaví k jednání

⁷² ČAPEK, Jan. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: Orac, 2002, s. 275-276. Focus. ISBN 80-86199-55-X.

⁷³ KMEC, Jirí; KOŠAŘ, David; KRATOCHVÍL, Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 704-707. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

před osudem, nerespektování vydaných soudních rozhodnutí, nespolupráce, žádosti o odročení jednání⁷⁴.

Za postup státních orgánů odpovídá stát bez ohledu na to, o jakou složku se jedná. Je zde totiž stanovena mezinárodně právní odpovědnost státu jako celku. Navíc je stát povinen organizovat své soudnictví a organizaci svých orgánů takovým způsobem, aby byla věc rozhodnuta v přiměřené lhůtě. Přetíženost soudů lze omluvit jen krátkodobě, jestliže budou přijata opatření, která uleví přetíženosti, jinak přetíženost soudů není uznáno jako oprávněný důvod pro porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení. S průtahy také souvisí struktura a složitost řízení dle vnitrostátních právních předpisů, kdy se řeší nečinnost mezi jednotlivými úkony učiněnými v rámci jedné instance nebo délka řízení u jedné z instancí. Další průtahy může způsobit např. nemožnost soudu rozhodnout ve věci samotné, průtahy při předávání spisového materiálu, průtahy při ustanovování znalců či průtahy při vyhotovování písemného rozhodnutí.

Význam věci pro stěžovatele má vliv na přísnost posouzení přiměřenosti délky soudního řízení, poněvadž některá řízení je třeba rozhodnout v co nejkratší lhůtě právě kvůli své povaze a významu pro stěžovatele. Největší význam mají řízení, kde dochází k zásahům či omezením základních práv, což je v řízení o péči nezletilých a trestní řízení proti obviněnému, který je ve vazbě, což vyplývá z významu úpravy rychlosti řízení v čl. 5 odst. 3 EULP, a také v trestním řízení, kde je zajištěn majetek obviněného. Důležitý význam pro stěžovatele pak mají pracovněprávní spory, řízení ve věcech osobního stavu, řízení ve věcech sociálního zabezpečení či řízení o odškodnění obětí trestných činů. Vždy se však vychází z konkrétních okolností daného případu.

Máme dva základní druhy prostředků nápravy porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, a to preventivní prostředky nápravy a kompenzační prostředky nápravy. V případě kompenzačních prostředků nápravy se však již nedá hovořit moc o nápravě nepřiměřené délky řízení, ale maximálně o satisfakci či odškodnění za již jednou vzniklý průtah v řízení, protože ten se již nedá odstranit. ESLP proto doporučuje mít upraveny ve vnitrostátním právu oba typy prostředků nápravy a nejlépe v jejich kombinované podobě, jelikož ESLP může pouze deklarovat porušení daného práva a přiznat spravedlivé zadostiučinění v penězích, pokud stěžovateli vznikla materiální škoda či

⁷⁴ KMEC, Jiří; KOŠAŘ, David; KRATOCHVÍL, Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 709. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

nemajetková újma (morální škody) dle čl. 41 EULP⁷⁵. Z tohoto důvodu ESLP zdůraznil důležitost čl. 13 EULP.

Obecně může být prostředkem nápravy deklarování porušení práva na přiměřenou délku soudního řízení, finanční náhrada způsobené škody či nemajetkové újmy za délku řízení, anebo snížení výměry trestu odnětí svobody či zmírnění trestu v rámci trestního řízení.

V čl. 6 odst. 2 a odst. 3 EULP jsou upraveny další požadavky kladené na kvalitu trestního řízení, které jsou součástí práva na spravedlivé projednání věci.

V čl. 6 odst. 2 EULP je upravena zásada presumpce nevinny. V případě zjištění porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 EULP se ESLP již nezabýval porušením čl. 6 odst. 2 EULP. Základem této zásady je, že se na obviněného hledí jako na nevinného, dokud mu není vina prokázána pravomocným odsuzujícím rozsudkem, čímž je stanoveno, že vina může být prokázána jen v řízení před soudem, tj. orgánem které splňuje určité podmínky kvality (viz výše). Z této zásady pak plyne zásada „*ind ubio pro reo*“, tzn. v pochybnostech ve prospěch obviněného, což se ale týká jen posouzení skutkového stavu věci. Dalším právem, které plyne z presumpce nevinny je oprávnění mlčet neboli neobviňovat sebe sama, což vychází z práva nevypovídat, kdy mlčení nelze považovat za hlavní či výlučný důkaz viny obviněného, jak již bylo uvedeno. Navíc je na státním zástupci, aby prokázal vinu obviněnému, avšak dokud vina není vyslovena v pravomocném odsuzujícím rozsudku, musí státní zástupce zachovávat nestrannost a nesmí o obviněném mluvit jako o vinném např. ani vyjádřit takový názor ve vyjádření pro tisk. Vazba má být v trestním řízení nejzazším prostředkem, a proto může být uvalena jen ve výjimečných případech, tzn., že nemůže být povinná pro každého obviněného.

Čl. 6 odst. 3 EULP pak stanoví další práva obviněného v trestním řízení, kdy se jedná jen o minimální standard práv přiznaných obviněnému, kdy se tudíž jedná dle judikatury ESLP pouze o demonstrativní výčet⁷⁶.

Prvním právem upraveným v čl. 6 odst. 3 EULP je právo na seznámení neprodleně s obviněním v jazyce, kterému obviněný rozumí, což důležité např. za situace změny obvinění neboli změny rekválifikace trestného činu během

⁷⁵ „*Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přizná Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.*“

⁷⁶ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010, s. 177. Komentář s judikaturou. ISBN 978-80-7201-789-8.

soudního řízení. Toto právo je nezbytné pro uplatnění dalších stanovených práv, která lze shrnout do práva na obhajobu, tj. mít přiměřený čas a možnost přípravy obhajoby, možnost obhajovat se sám či pomocí obhájce a v případě nedostatků finančních prostředků právo na poskytnutí obhájce bezplatně, jestliže je to v zájmu spravedlnosti, např. dle závažnosti trestného činu, složitosti případu či zda je obviněný ve vazbě. Z toho vyplývá i právo pro styk s advokátem bez přítomnosti dalších osob nebo zákaz cenzury jejich korespondence.

Dalším právem je možnost výslechu svědků proti sobě, tj. v rámci kontradiktornosti a veřejnosti řízení, a též rovnost zbraní v dokazování, kdy je v daném případě upraveno uplatnění důkazu výslechu svědka ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě. Proto nelze obviněného odsoudit jen na základě důkazu anonymních svědků. Podle názoru soudu nelze veřejným zájmem odůvodnit použití důkazů, které byly získány na základě policejní provokace⁷⁷. Jinak použitelnost a přípustnost důkazů byla řešena již výše v textu.

Posledním právem upraveným v čl. 6 odst. 3 EULP je pak právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka, pakliže obviněný nerozumí či neumí jazyk, který je v řízení používán. Právo na pomoc tlumočnicka se vztahuje i na překlad dokumentů a k vyjádření v přípravném jednání, pokud je to třeba k zajištění práva na spravedlivé řízení.

K uplatnění těchto práv je třeba mít právo zúčastnit se osobně soudního řízení, avšak EULP umožňuje i řízení proti nepřítomnému v řízení proti uprchlému za splnění určitých podmínek a možnosti opakování řízení za situace, že uprchlý se vrátí nebo se přestane skrývat.

⁷⁷ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde Praha - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2003, s. 191. ISBN 80-7201-417-X.

3. Nepřiměřená délka soudního řízení v judikatuře Ústavního soudu ČR

Z důvodu omezení délky této práce, četné judikatury Ústavního soudu o nepřiměřené délce soudního řízení a posledních novel předpisů, které jsou spojeny s daným tématem, uvádím jen některé nejnovější nálezy Ústavního soudu, které souvisí s právem na projednání věci bez zbytečných průtahů.

3.1 Judikáty vztahující se k právu na projednání věci bez zbytečných průtahů

Stěžovatel v případě, který byl řešen v nálezu sp. zn. III. ÚS 2979/09 ze dne 13.5.2010, využil všechny preventivní prostředky, které mu právní řád České republiky umožňuje uplatnit během probíhajícího řízení, tj. podal stížnost na průtahy v řízení dle §164 zákona o soudech a soudcích, podal návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle §174a zákona o soudech a soudcích, a nakonec podal ústavní stížnost proti jinému zásahu orgánu veřejné moci, tj. pokračující nečinnosti ve své věci, dle §72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Ústavnímu soudu je dána pravomoc rozhodovat o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených práv a svobod v čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy. Ústavní soud může deklarovat porušení určitého práva, uložit zákaz příslušnému státnímu orgánu v pokračování porušování určitého práva a rozhodnout a v odůvodněných případech podle výsledku řízení může uložit některému účastníkovi nahradit jinému účastníkovi jeho náklady řízení, které mu vznikly v řízení před Ústavním soudem, a to v celé výši nebo jen z části dle §62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu.

Ústavní soud v judikátu připomněl, že průtahy v řízení jsou standardně hodnoceny jako jiný zásah orgánů veřejné moci, tzn., že jsou podřazeny institutu zásahů orgánu veřejné moci. Dále uvedl, že není podstatné, zda jsou průtahy způsobeny subjektivními okolnostmi, tj. na straně rozhodujícího soudce či objektivními okolnostmi, tj. celkovou organizací soudnictví, jelikož stát jako garant daných práv a svobod nese odpovědnost za jejich případné porušení.

S tím souvisí povinnost státu organizovat soudnictví tak, aby mohly být dodržovány základní práva a svobody a případné nedostatky nelze přičítat stěžovateli, který očekává od státu ochranu svých práv, a to v přiměřené době v rámci právní jistoty. Navíc Ústavní soud připomněl dle své ustálené praxe, že

průtahy jsou posuzovány s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu dle složitosti případu, chování stěžovatele, jednání a postupů soudních orgánů a významu daného řízení pro stěžovatele.

Základem tohoto judikátu je však vysvětlení významu novely zákona o náhradě škody⁷⁸, jelikož se tím změnilo rozhodování Ústavního soudu ohledně přiznávání zadostiučinění za porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů.

Před účinností novely Ústavní soud rozhodoval dvěma způsoby ohledně porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů. Prvním případem, který stále zůstal, je rozhodování Ústavního soudu na základě ústavní stížnosti, která je podána v průběhu řízení, tzn., že řízení stále probíhá. Účelem je zamezení průtahů neboli zabránění v pokračování nečinnosti příslušného orgánu státu, tudíž aby byla věc co nejdříve ukončena meritorním rozhodnutím. Navíc Ústavní soud váže přípustnost této ústavní stížnosti na využití návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle zákona o soudech a soudcích po účinnosti novely⁷⁹, která tento návrh neboli institut zavedla. Ve druhém případě Ústavní soud rozhodoval na základě ústavní stížnosti podané, až bylo řízení pravomocně skončeno, kdy pak byla posuzována délka celého soudního řízení.

Novela zákona o náhradě škody navíc obsahovala i částečnou legální definici pojmu nesprávného úředního postupu, jelikož stanovila, že nesprávným úředním postupem je i porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě není-li k tomu stanovena zákonná lhůta. Z tohoto důvodu se od účinnosti novely uplatňuje nárok na náhradu škody způsobené porušením práva na přiměřenou délku řízení v rámci tzv. předběžné projednání u příslušného orgánu a v případě že nebyl nárok stěžovatele plně uspokojen, může se obrátit s žalobou na obecný soud v rámci občanskoprávního řízení. Od této doby je proto ústavní stížnost na porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů v případě pravomocně skončeného řízení nepřipustná.

⁷⁸ Zákon č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹ Zákon č. 192/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2859/09 ze dne 8.6.2010 řešil ústavní stížnost, jejíž podstatou byla námitka stěžovatele na nepřiměřenou délku trestního řízení vedeného proti němu a nezohlednění této délky řízení do stanovení výše a druhu trestu. Stěžovatel nebyl také spokojen se skutkovými zjištěními a právními závěry soudů proti němu. Celé trestní řízení trvá již čtrnáct let pro tři stupně soustavy, z čehož přibližně osm let probíhalo přípravné řízení. Nepřiměřenost délky uznalo i Ministerstvo spravedlnosti a přiznalo stěžovateli určité finanční zadostiučinění

Ústavní soud připomněl, že dle jeho ustálené judikatury je jeho úkolem ochrana ústavnosti, tj. ochrana základních práv a svobod, mezi které patří i právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, které je inherentní⁸⁰ součástí práva na spravedlivý proces. Ústavní soud také odkazuje na nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31.3.2005, ve kterém řešil důsledky porušení procesních práv na práva hmotně právní, tj. posuzoval přiměřenost vztahu mezi veřejným zájmem vymezeným v trestním zákoně účelem trestu a základními právy obviněného, zejména právo na projednání věci bez zbytečných průtahů a právo na osobní svobodu. Na základě čehož mají řešit vliv celkové doby řízení na účel trestu, který má být v rámci řízení uložen, jelikož s prodlužující délkou řízení se ztrácí význam mezi trestným činem a ukládaným trestem za jeho spáchání. Navíc také Ústavní soud v daném nálezu stanovil, že ke kompenzaci porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě mají obecné soudy využít všechny prostředky, které umožňuje trestní právo, aby byla zajištěna ochrana práv stěžovatele a byla vyloučena mezinárodní odpovědnost státu před ESLP.

Ústavní soud pak uvádí, že není třeba se od těchto závěrů odchylovat. Také si je vědom, že samotné posuzování nepřiměřenosti délky řízení je velmi relevantní, a proto se má vždy vycházet z okolností konkrétního případu v návaznosti na složitost případu, chování stěžovatele, jednání a postupů orgánů veřejné moci a významu řízení pro stěžovatele. V daném případě je navíc důležité negativní ovlivnění života stěžovatele z důvodu trestního stíhání vůči němu, a to přesto, že do pravomocného rozhodnutí soudu je na něj nahlíženo jako na nevinného.

⁸⁰ Tzn., že právo na projednání věci bez zbytečných průtahů je vnitřní neboli dílčí součástí práva na spravedlivý proces.

V daném případě soud rozhodl, že přiměřenost vztahu neboli proporcionalita nebyla dodržena⁸¹ a stanovil, že obecné soudy mají v souladu s jeho judikaturou v dalším řízení respektovat a chránit práva stěžovatele s ohledem na celkovou délku řízení. Nakonec připomněl, že existuje vícero prostředků nápravy dle trestního práva⁸².

Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1531/11 ze dne 5.10.2011 opět připomíná, že právu na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů řádně odůvodňovat svá rozhodnutí, aby nedocházelo k porušování rovnosti stran a také k libovůli v rozhodování soudů, tj. aby bylo ve skutkově shodných rozhodování stejně, což souvisí se zásadou právní jistoty, z které vyplývá princip ochrany důvěry občanů v právo. Navíc úkolem Ústavního soudu je pouze ochrana ústavnosti a naopak úkolem Nejvyššího soudu je sjednocovat svými rozhodnutími judikaturu, nikoliv se od své judikatury nedůvodně odchylovat.

Nejvyšší soud ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13.4.2011 se zabýval nepřiměřenou délkou soudního řízení, jejíž příčinou mohou být průtahy v řízení, tj. nečinnost soudu v zákonem stanovené či přiměřené době. Nejvyšší soud zde např. uvedl, že význam řízení v případě porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů je důležitý i pro právnické osoby, protože tím dochází k ovlivnění osob, které právnickou osobu řídí.

Dále Ústavní soud uvádí, že judikatura ESLP preferuje globální pohled na řízení, tj. posuzuje porušení práva na přiměřenou délku řízení z hlediska celkové délky řízení. ESLP pak rozlišuje i průtahy, které byly způsobeny účastníky řízení či soudem nebo jinými orgány veřejné moci. Význam je přikládán především k posuzování, zda byly průtahy způsobeny postupem příslušných orgánů veřejné moci, zda se soud snažil rozhodnout co nejdříve nebo zda došlo k jinému

⁸¹ Nebyla dodržena proporcionalita mezi délkou řízení a dobou od spáchání trestného činu a také nebyla zohledněna psychická zátěž pro stěžovatele z důvodu délky trestního řízení.

⁸² Zmírnění uloženého trestu, pokud je obviněný uznán vinným, což může být provedeno snížením výměry trestu, případně zvolením mírnějšího druhu trestu nebo i podmíněně odložit výkon trestu či upustit od uložení vedlejšího trestu. Další možností je i odpuštění povinnosti nahradit státu náklady trestního řízení. Poslední, ale spornou možností je zastavení trestního řízení, které připadá v úvahu za situace, že délka je velmi nepřiměřená a nebylo vyneseno zatím ani jedno meritorní rozhodnutí ve věci. Viz BARNETOVÁ, Dominika. K otázce nepřiměřené délky trestního řízení a prostředkům nápravy, zejména s přihlédnutím k judikatuře ESLP. *Bulletin advokacie* [online]. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2013, č. 5 [cit. 2013-08-13]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

pochybení ze strany soudu či průtahy nevznikly při předávání spisu anebo vytvoření znaleckého posudku pro potřeby řízení.

Nakonec Ústavní soud opětovně kritizuje Ministerstvo spravedlnosti z důvodu, že „*evidentně i nadále neguje účel institutu náhrady škody způsobené státem*“⁸³.

Z důvodu důležitosti zmíněného stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13.4.2011 (dostupné z: <http://www.nsoud.cz>), uvádím níže uvedené právní věty v něm stanovené:

„1. Při úvaze o celkové době řízení není možné odhlížet od té jeho části, která se odehrála před tím, než se Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod stala závaznou pro Českou republiku.

2. Při úvaze o celkové délce řízení je nutno přihlížet i k té jeho části, v níž jako účastník vystupoval právní předchůdce osoby, která vstoupila do řízení jako jeho dědic a která se nyní domáhá poskytnutí přiměřeného zadostiučinění podle § 31a zákona.

3. Nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona je třeba tvrdit a není-li úspěšně popřena anebo nepostačuje-li konstatování porušení práva, přizná se za ni zadostiučinění v penězích.

4. Při úvaze o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění je třeba přihlížet k celkové době, po kterou řízení trvalo, nikoliv tedy jen k době, po kterou docházelo k průtahům ve smyslu nečinnosti.

5. Přiměřené zadostiučinění lze přiznat i tehdy, jestliže řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu ve smyslu § 13 odst. 1 věty třetí a § 22 odst. 1 věty třetí zákona, nebylo doposud pravomocně skončeno.

6. Při určování výše přiměřeného zadostiučinění nelze vycházet z toho, že přiznaná peněžní náhrada musí být nižší než částka, která je ve smyslu § 444 odst. 3 obč. zák. stanovena jako jednorázové odškodnění pozůstalým za smrt osoby blízké.

7. Výše přiměřeného zadostiučinění za porušení práva na přiměřenou délku řízení u právníků osob nemusí být vždy nižší, než je tomu u osob fyzických.

⁸³ Viz bod 22 nálezu sp. zn. I. ÚS 1531/11 ze dne 5.10.2011 (dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>).

8. *V případě řízení, v němž vystupovalo více účastníků žádajících náhradu nemajetkové újmy za jeho nepřiměřenou délku, je možno podle okolností částku odškodnění náležející každému z nich přiměřeně snížit oproti částce, jež by byla poškozenému přiznána v případě, že by se řízení na jedné straně účastnil sám.*

9. *Odůvodnění výše přiznaného zadostiučinění musí obsahovat hodnocení, v němž se vychází ze základní částky stanovené násobkem celkové doby řízení v letech či měsících a částky přiznávané za jednotku času řízení s následným připočtením či odečtením vlivu skutečností vyplývajících z kritérií obsažených v § 31a odst. 3 písm. b) až e) zákona.*

10. *Poškozený má právo na úrok z prodlení ode dne následujícího po uplynutí lhůty šesti měsíců poté, kdy nárok na náhradu přiměřeného zadostiučinění uplatnil postupem podle § 14 zákona.“*

Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2427/11 ze dne 15.2.2012 zase uvádí, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti. Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů neboli právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je neoddelitelnou součástí práva na spravedlivý proces. Průtahy v řízení nebo nečinnost orgánů veřejné moci jsou Ústavním soudem posuzovány jako jiný zásah orgánu veřejné moci. Přiměřenost délky řízení nelze vyjádřit matematicky, jelikož závisí vždy na posouzení konkrétních okolností daného případu, složitosti případu, jednání účastníků řízení, jednání orgánu veřejné moci a význam věci pro stěžovatele. Průtahy na straně soudu či jiného orgánu veřejné moci nelze přičítat k tíži stěžovatele a nelze je ani omluvit z důvodu přetíženosti soudů, jelikož stát má povinnost zorganizovat své soudnictví tak, aby byly ústavně garantovaná práva dodrženy.

Podmínkou pro možnost podání ústavní stížnosti během probíhajícího řízení na průtahy v řízení nebo nečinnost orgánu veřejné moci je uplatnění návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle §174a zákona o soudech a soudcích.

V daném případě nebylo od podání návrhu nic učiněno (přibližně dva roky), a proto soud konstatoval porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů. Jelikož je agenda na příslušném soudu „tristní“, nelze z tohoto důvodu pro zachování rovnosti Ústavním soudem učinit nic jiného, tj. zakázat orgánu veřejné moci porušovat, popř. pokračovat v porušování ústavně garantovaného práva nebo orgánu veřejné moci nařídít, aby v konkrétní věci jednal.

„Ústavní soud však nemá jiného nástroje k zajištění ochrany základních práv jednotlivců než rozhodnutí v individuální věci, jímž současně toliko apeluje na příslušné orgány reprezentující státní moc, aby zásahy do základních práv byly odstraněny a eliminovány.“⁸⁴

Ústavní soud proto odkazuje na kompenzační prostředek nápravy dle zákona o náhradě škody, kde při posouzení přiměřenosti délky řízení je třeba vzít úvahu využití preventivních prostředků, které však nic neovlivnily a byly v daném případě neúčinné.

Závěrem Ústavní soud naléhavě nabádá příslušné orgány státu, aby odstranily nedostatky v organizaci soudnictví a v právním řádu, aby tak nedocházelo k neustálému porušování základních práv a svobod.

3.2 Judikáty vztahující se k zadostiučinění za nemajetkovou újmu

Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 192/11 ze dne 28.3.2011 se zabýval principem rovnosti a zásadou řádného odůvodnění rozhodnutí, tj. právem na spravedlivý proces. Dále se pak zabýval právem na projednání věci bez zbytečných průtahů a výši zadostiučinění přiznaného na základě odpovědnosti státu za porušení daného práva.

Ústavní soud opět zopakoval, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, a proto je oprávněn zasáhnout do pravomoci obecných soudů jen tehdy, pokud byla pravomocným rozhodnutím těchto orgánů veřejné moci porušena stěžovatelova základní práva nebo svobody.

Principu práva na spravedlivý proces odpovídá povinnost státu zajistit a realizovat spravedlivý proces, což v sobě zahrnuje i povinnost obecných soudů řádně odůvodňovat svá rozhodnutí, ve kterém se musí vypořádat s uplatněnými námitkami účastníků řízení a to způsobem, který odpovídá závažnosti jednotlivých námitek. Jestliže však rozhodnutí nebude řádně odůvodněno, založí to překážku nepřezkoumatelnosti rozhodnutí a většinou i protiústavnost daného rozhodnutí, jelikož ze zásady právního státu vyplývá zákaz libovůle v rozhodování státními orgány. Z čehož vyplývá povinnost dbát rovnosti práv, tj. i právo na stejné rozhodování ve stejných či podobných věcech. Navíc k principu rovnosti se váže zásada právní jistoty a zásada ochrany důvěry občanů v právo. Ústavní soud uvádí, že rozlišování, které vede k porušení zásady rovnosti, je

⁸⁴ Viz bod 17 nálezu sp. zn. I. ÚS 2427/11 ze dne 15.2.2012 (dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>).

nepřípustné, protože dochází k diskriminaci účastníků řízení a libovůli v rozhodování orgány veřejné moci.

V rámci práva na projednání věci bez zbytečných průtahů neboli práva na přiměřenou délku soudního řízení nelze počítat celkovou délku řízení až od účinnosti EULP, ale od počátku řízení, jelikož je dané právo zakotveno i v čl. 38 odst. 2 LZPS a jedná se o ústavně garantované právo. Pouze ESLP posuzuje délku řízení až od nabytí účinnosti EULP, jelikož zajišťuje ochranu práv zajištěných v EULP.

Ústavní soud v daném nálezu shledat určitá pochybení Nejvyššího soudu, jelikož rozhodl rozdílně od své vlastní judikatury⁸⁵, a to v oblasti rozhodování ve věcech odškodnění za porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, čímž dochází k porušení zásady rovnosti. Podle názoru Ústavního soudu je tedy potřeba, aby „*obecné soudy vždy konkrétně a jednoznačně uvedly základní částku odškodnění včetně její procentní modifikace dle kritérií zákona o odpovědnosti státu, judikatury soudů (včetně ESLP), popř. dle dalších jedinečných skutečností daného případu*“⁸⁶. Pouze tehdy, když budou daná rozhodnutí obsahovat tento postup při určování výše zadostiučinění za porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, budou rozhodnutí řádně odůvodněna a navíc to umožní i transparentnost dalšího rozhodování nejen soudů, ale i příslušných orgánů, u kterých je náhrada škody uplatňována z důvodu odpovědnosti státu za porušení daného práva, což by mělo i zkrátit délku vyřizování sporů o náhradě škody.

Navíc se Ústavní soud vyjádřil k právním závěrům, s kterými nesouhlasil, které vyvodil vedlejší účastník této ústavní stížnosti, tj. Ministerstvo spravedlnosti z rozsudku ESLP ve věci *Apicella v. Itálie* ze dne 29.3.2006 (stížnost č. 64890/01). ESLP v daném rozsudku stanovil, že pokud je přiznáno zadostiučinění za porušení práva již na vnitrostátní úrovni, lze přiznat procentuálně nižší částku než přiznává sám, kdy v tomto případě určil jako dostačující náhradu škody ve výši 45%. Ministerstvo spravedlnosti danou výši bralo jako přiměřené zadostiučinění na vnitrostátní úrovni. Ústavní soud však zdůrazňuje, že výše stanovená v judikátu ESLP byla stanovena jako minimální hranice přiměřeného

⁸⁵ V rozsudku sp. zn. 30 Cdo 3026/2009 ze dne 21.10.2010 (dostupné z: <http://www.nsoud.cz>) Nejvyšší soud uvedl, že: „*pro zachování jednotnosti rozhodování ve věcech odškodnění za porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě nezbytné, aby soudy ve svých rozsudcích podrobně vysvětlily, z jaké základní částky odškodnění vyšly a jakým způsobem, včetně procentního vyjádření, zohlednily kritéria uvedená v § 31a odst. 3 písm. b) až e) OdpŠk při určení konečné výše odškodnění.*“

⁸⁶ Viz bod 20 nálezu sp. zn. 192/11 ze dne 28.3.2011 (dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>).

zadostiučinění, kdy tato výše má odpovídat právnímu systému, životní úrovni a tradicím daného státu. Navíc Ústavní soud odkázal na již zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu⁸⁷, který stanoví základní částku v rozmezí 15 000 až 20 000 Kč. Z těchto důvodů má Ministerstvo spravedlnosti posuzovat při stanovení výše zadostiučinění samotný základ a účel institutu náhrady škody způsobené státem, kdy Ústavní soud zdůrazňuje, že ústavně garantovaná práva jsou uplatňována přímo a intenzivněji ve vztazích stát – jednotlivec.

Ústavní soud pak ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 562/11 ze dne 21.6.2011 uvedl, že ke stanovení přiměřeného zadostiučinění za porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů je třeba také přihlídnout k délce řízení o přiznání nemajetkové újmy jako přiměřeného zadostiučinění dle zákona o náhradě škody. Toto kritérium vychází i z judikatury ESLP a Ústavní soud jej již zmínil ve svém nálezu sp. zn. II ÚS 862/10 ze dne 19.5.2010.

Navíc je potřeba upozornit, že kritéria stanovená v §31a zákona o náhradě škody jsou pouze demonstrativním výčtem okolností, ke kterým se přihlíží při posuzování zadostiučinění za nemajetkovou újmu, což vyplývá i z toho, že každý případ má být posuzován dle konkrétních okolností daného případu.

Dále Ústavní soud k dané věci opět připomněl, co již uvedl v nálezu sp. zn. II ÚS 862/10 ze dne 19.5.2010, kdy stanovil povinnost obecným soudům, aby v novém rozhodování o věci vzaly v úvahu nejen délku původního řízení, ale i délku řízení o přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v původním řízení, jinak by dané řízení o přiznání zadostiučinění za průtahy v původním řízení nebylo možné považovat za efektivní neboli účinný kompenzační prostředek nápravy za porušení práv na projednání věci bez zbytečných průtahů. Do celkové doby řízení je nezbytné na závěr připočítat i délku řízení před Ústavním soudem.

ESLP ve své judikatuře také umožnil obecnému soudu, který rozhoduje o přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou odpovědností státu za průtahy v řízení, potvrdit průtahy v řízení o přiznání zadostiučinění a navýšit tak částku zadostiučinění za průtahy.

⁸⁷ Sp. zn. 30 Cdo 3026/2009 ze dne 21.10.2010 (dostupné z: <http://www.nsoud.cz>).

V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6.3.2012 Ústavní soud shrnul poznatky ze své judikatury ohledně přiznávání zadostiučinění za nemajetkovou újmu dle §31a odst. 1 zákona o náhradě škody.

Ústavní soud uvádí, že přiznávání zadostiučinění za nemajetkovou újmu dle zákona o náhradě škody je účinným kompenzačním prostředkem náhrady, a to především v případech porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, a tak slouží k naplňování garancí spravedlivého procesu.

Pro vznik odpovědnosti státu a následné náhrady škody musí být splněny určité předpoklady, existence nezákonného rozhodnutí či nesprávného úředního postupu, existence škody, příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem a vzniklou škodou. Teprve pak může být konkretizována výše zadostiučinění.

U porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů existuje vyvratitelná domněnka vzniku nemajetkové újmy, kdy tato domněnka dle Ústavního soudu odpovídá smyslu záruk spravedlivého procesu a její aplikace představuje ústavně komfortní výklad s §31a zákona o náhradě škody, jelikož umožňuje ochranu daného práva. Tato domněnka byla dovozena nejdříve v rozsudku ESLP ve věci *Apicella v. Itálie* ze dne 29.3.2006 (stížnost č. 64890/01) v souvislosti s čl. 13 EULP.

Stanovení výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu je však složité, jelikož v §31a zákona o náhradě škody jsou uvedena pouze kritéria, podle kterých se zadostiučinění přiznává na základě zhodnocení příslušným orgánem, tzn., že není stanoven matematický vzorec, do kterého by stačilo dosadit. Navíc se jedná pouze o demonstrativní výčet, takže vždy se musí případ posuzovat dle konkrétních okolností. Příkladem může být i délka řízení o přiznání zadostiučinění.

Následné rozhodnutí o výši zadostiučinění musí být řádně odůvodněno, aby bylo přezkoumatelné, a též je zde důležitá zásada rovnosti, aby ve stejných případech bylo rozhodováno shodně. Za výchozí částku Ústavní soud považuje dle rozhodnutí Nejvyššího soudu⁸⁸ částku v rozmezí 15 000 Kč až 20 000 Kč za první dva roky, a dále za každý následující rok. Tato částka je jen orientační, protože je posuzována dle konkrétních okolností případu. Stanovená výše však musí splňovat kompenzační charakter a účel daného institutu náhrady škody.

⁸⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3026/2009 ze dne 21.10.2010 (dostupné z: <http://www.nsoud.cz>).

V některých případech může být za dostatečné zadostiučinění považována i pouhá deklarace porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

4. Nepřiměřená délka soudního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva

Po nabytí účinnosti novely zákona o náhradě škody byly ESLP vydány pouze dva rozsudky⁸⁹ proti České republice, kde ESLP rozhodl o porušení čl. 6 odst. 1 EULP z důvodu porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, a to z důvodu, že stěžovatelé neměli celou lhůtu, tj. šest měsíců k uplatnění náhrady nemajetkové újmy u Ministerstva spravedlnosti.

Z výše uvedeného důvodu proto dále uvádím některá významná rozhodnutí týkající se nepřiměřené délky, tj. práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

4.1 Judikáty týkající se občanských práv nebo závazků

ESLP v rozsudku ve věci *Hartman proti České republice* ze dne 10.7.2003 (stížnost č. 53341/99) řešil kromě nepřiměřené délky soudního řízení i vnitrostátní opravné prostředky.

V čl. 35 EULP je stanovena povinnost vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků, a to před podáním stížnosti k ESLP. Tento článek však musí být vykládán v souvislosti s čl. 13 EULP, který stanoví povinnost, že musí být v rámci vnitrostátního práva upraveny účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem. Důkazní břemeno na prokázání existence účinných opravných systémů nese stát, tj. vláda.

Stížnost na průtahy řízení dle zákona o soudech a soudcích je považována ESLP za hierarchickou a neúčinnou, jelikož účastníku řízení „nepřiznává subjektivní právo na to, aby na státu vymohl výkon jeho kontrolní pravomoci“⁹⁰.

Ústavní stížnost je také dle názoru ESLP neúčinná, neboť Ústavní soud může pouze deklarovat porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě a nařídit orgánu veřejné moci, většinou soudu, aby přestal s průtahy a v dané věci pokračoval, tj. provedl daný procesní úkon. Tuto povinnost stanovenou Ústavním soudem však není možné vymáhat, protože český právní řád neobsahuje sankci za porušení této povinnosti. Na druhou stranu, pokud příslušný orgán reaguje na pobídku ústavního soudu, může být ústavní stížnost v daném případě považována

⁸⁹ Viz rozsudek ESLP ve věci *Tesař a ostatní proti České republice* ze dne 9.6.2011 (stížnost č. 37400/06) a ve věci *Antoni proti České republice* ze dne 25.11.2010 (stížnost č. 18010/06) – dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

⁹⁰ Viz bod 66 rozsudku ESLP ve věci *Hartman proti České republice* ze dne 10.7.2003 (stížnost č. 53341/99) – dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

za účinnou. Navíc ústavní soud nemůže přiznat stěžovateli jakékoliv odškodnění z porušení práva.

Na odškodnění z porušení práva vláda odkazuje na zákon o náhradě škody, ale ESLP uvádí, že se nepovedlo prokázat, že na základě tohoto zákona se stěžovatel může domoci náhrady nemajetkové újmy, která vzniká v souvislosti s porušením práva na projednání věci bez zbytečných průtahů neboli práva na projednání věci v přiměřené době.

ESLP své hodnocení uzavřel tím, že v české republice neexistuje žádný účinný prostředek nápravy před národními orgány, a tudíž stěžovatel nemusel z výše uvedených prostředků žádný využít před podáním stížnosti k ESLP. Z výše uvedeného také plyne porušení čl. 13 EULP.

Nakonec ESLP připomněl na základě čeho je posuzována přiměřenost délky řízení, tj. dle okolností případu, složitosti věci, chování stěžovatele, jednání příslušných orgánů a významu věci pro stěžovatele.

Ve věci *Apicella proti Itálii* ze dne 29.3.2006 (stížnost č. 64890/01), kde ESLP rozhodl ve velkém senátě, předložila česká vláda své stanovisko jako vedlejší účastník řízení.

ESLP připomíná, že stížnosti k němu podávané mají subsidiární charakter ochrany základních lidských práv a svobod ve vztahu k vnitrostátní právní úpravě ochrany, a proto je také vyžadováno vyčerpání všech účinných a dostupných prostředků nápravy jako podmínka přípustnosti dané stížnosti k ESLP dle čl. 35 odst. 1 EULP.

Pokud přiznaná náhrada škody není vhodná vzhledem k porušenému právu, tj. není dostatečná, lze stěžovatele i nadále považovat za poškozeného ve smyslu čl. 34 EULP⁹¹.

Při posuzování, zda došlo k překročení přiměřené lhůty, je třeba vždy posuzovat okolnosti případu a kritéria, která ESLP stanovil ve své judikatuře, tj. složitost věci, chování stěžovatele, postup příslušných orgánů a význam sporu pro stěžovatele.

ESLP požaduje po státech, aby uspořádaly své soudnictví tak, aby mohlo zajistit ochranu práv, např. aby věc byla projednána v přiměřené lhůtě. Dále pak

⁹¹ „Soud může přijímat stížnosti od každé osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran. Vysoké smluvní strany se zavazují, že nebudou nijak bránit účinnému výkonu tohoto práva.“

konstatuje, že nejlepší nápravou případného porušení práv je prevence, avšak takový prostředek musí být i účinný, tzn., že např. umožňuje zrychlení řízení. Avšak za situace, kdy již existují řízení, ve kterých je již právo na projednání věci v přiměřené lhůtě porušeno, je potřeba mít i účinný prostředek kompenzace, jelikož prostředek prevence v daném případě je již neúčinný.

Zadostiučiněním nemusí být vždy peněžní prostředky, ale např. v trestním řízení to může být výslovné a měřitelné snížení trestní sazby.

Pokud se stát rozhodne v rámci vnitrostátní právní úpravy zavést kompenzační prostředek nápravy, ESLP mu musí ponechat určitý prostor pro uvážení. To proto, aby mohl tento prostředek začlenit do právního systému, do svých tradic a v souvislosti se životní úrovní ve své zemi, i když by to vedlo k přiznání nižšího zadostiučinění, než přiznává ESLP. ESLP nemůže vykládat či aplikovat vnitrostátní právo, ale pouze hodnotit, jak je právo vykládáno a aplikováno, tzn., že ověřuje, zda došlo ke konstatování porušení práva a zda lze nápravu porušení považovat za vhodnou a dostatečnou. Jestliže bude prostředek kompenzace velmi pomalý, může ztratit svou účinnost.

ESLP také připomněl, že občanskoprávní řízení končí až výkonem rozhodnutí, tj. až skončí druhá část řízení ve věci samé.

Orgán státu se nemůže vymlouvat na nedostatek peněžních prostředků pro neplacení dluhu vyplývajícího ze soudního řízení, avšak je možné mu poskytnout čas k plnění. V případě kompenzace porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě musí orgán zaplatit max. do šesti měsíců od vykonatelnosti rozhodnutí.

Řízení o nápravě musí splňovat podmínky spravedlivého procesu dle čl. 6 odst. 1 EULP, ale přístup k podání žaloby či návrhu na náhradu škody může být omezen např. stanovením poplatku, ale v přiměřené výši.

Materiální škoda lze určit a stanovit její výši snadněji než je to u morální újmy, a proto ESLP stanovil pevnou, ale vyvratitelnou domněnku, že nepřiměřená délka řízení způsobuje morální neboli nemajetkovou újmu. Úroveň náhrady pak závisí na charakteru a účinnosti daného prostředku nápravy.

ESLP připouští, aby měl stát jak prostředek preventivní povahy, tak i prostředek kompenzační povahy. Rozhodnutí pak musí být rychlá, odůvodněná, vykonávána bez průtahů v souladu se životní úrovní dané země a s právní tradicí. Na základě toho pak může stát přiznat nižší částku, než by přiznal ESLP, ale nesmí se zas jednat o nepřiměřenou částku.

Tento rozsudek je často využíván při komunikaci ESLP s se státem, tj. s vládou, při podávání vysvětlení v písemném stanovisku ke kontrétnímu případu řešeného ESLP. Daný rozsudek je také hojně využíván v judikatuře Ústavního soudu ČR.

V rozhodnutí ve věci *Vokurka proti České republice* ze dne 16.10.2007 (stížnost č. 40552/02) ESLP opět posuzoval vnitrostátní opravné prostředky v případě porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě neboli práva na projednání věci bez zbytečných průtahů.

Cílem čl. 35 odst. 1 EULP, který obsahuje požadavek vyčerpání všech účinných a dostupných vnitrostátních prostředků nápravy, je poskytnout smluvním státům možnost nápravy případného porušení práva již v rámci své vnitrostátní právní úpravy, což vychází i z čl. 13 EULP. Avšak požadavek vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy není absolutní, jelikož lze v případě zvláštních okolností připustit jejich nevyčerpání před podáním stížnosti k ESLP. ESLP tedy při posuzování splnění tohoto požadavku musí „*realisticky přihlédnout nejen k právním prostředkům nápravy upravených v teoretické rovině v právním pořádku dotyčné smluvní strany, ale také k jeho právním a politickým souvislostem a k osobní situaci stěžovatelů*“⁹².

Jestliže je možné podat na stát žalobu na náhradu škody, musí se jednat o účinný, vhodný a dostupný prostředek nápravy, tj. k uložení sankce za nepřiměřenou délku řízení. Zda je prostředek účinný, je posuzováno zpravidla ke dni podání stížnosti k ESLP. Vhodnost pak může být omezena pomalostí vyřízení žaloby nebo dle výše odškodnění.

Dále ESLP připomněl, že prevence je nejlepší způsob nápravy a účinnost takového prostředku se posuzuje podle toho, zda je možné na základě této preventivní nápravy urychlit rozhodnutí příslušného soudu.

ESLP pak kritizuje všechny preventivní prostředky upravené v právním řádu České republiky, že jsou neúčinné. Nejdříve kritizuje ústavní stížnost na průtahy v řízení, pak i stížnost na průtahy řízení dle §164 zákona o soudech a soudcích a nakonec i nový preventivní prostředek nápravy, tj. návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle §174a zákona o soudech a soudcích.

⁹² Viz bod 46 rozsudku ve věci *Vokurka proti České republice* ze dne 16.10.2007 (stížnost č. 40552/02) – dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

Tento nový preventivní prostředek nápravy shledává neúčinným z důvodu, že lze podat pouze tehdy, když nebude vyhověno stížnosti na průtahy dle §164 zákona o soudech a soudcích. ESLP tedy shrnul, že návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu pouze navazuje na stížnost na průtahy, a tudíž tyto prostředky nápravy nemusí být pro svoji neúčinnost vyčerpány před podáním stížnosti k ESLP.

Dále ESLP hodnotí kompenzační prostředek nápravy, tj. zákon o náhradě škody po novelizaci⁹³, ve které byla přidána možnost uplatnění i nemajetkové újmy především v případech porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů neboli práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Dále byl v rámci novely přidán §31a zákona o náhradě škody, který upravuje zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, přičemž kritéria v něm stanovená jsou velmi podobná těm, které využívá ESLP. Navíc zadostiučinění se poskytuje v penězích, pokud nelze nemajetková újma nahradit jinak a jen deklarování porušení práva nestačí. Nárok na náhradu škody lze uplatnit jak během řízení, tak i po ukončení řízení ve stanovených lhůtách. Osobě, které újma vznikla, musí nárok nejdříve uplatnit u příslušného úřadu, který jedná jménem státu (většinou Ministerstvo spravedlnosti) a není-li spokojena s výsledkem, může podat žalobu k soudu.

ESLP posoudil, že se jedná o odlišný systém od jiných států, avšak má své výhody, protože zmenšuje agendu soudů v případě, že příslušný orgán poskytne dostatečné zadostiučinění. Naopak však může způsobit další průtahy během řízení o poskytnutí zadostiučinění.

„Soud z toho vyvozuje, že nápravu zavedenou do českého právního systému zákonem č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, lze považovat za účinný a dostupný právní prostředek nápravy pro případ překročení „přiměřené lhůty“ v každém soudním řízení, na které se vztahuje článek 6 odst. 1 Úmluvy.“⁹⁴

ESLP ve svém rozhodnutí ve věci *Antoni proti České republice* ze dne 25.11.2010 (stížnost č. 18010/06) uvedl, že zákon o náhradě škody ve znění

⁹³ Zákon č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ Viz bod 65 rozsudku ve věci *Vokurka proti České republice* ze dne 16.10.2007 (stížnost č. 40552/02) – dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

novely⁹⁵ je účinný a dostupným kompenzačním prostředkem nápravy v případě porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě neboli práva na projednání věci bez zbytečných průtahů.

V přechodném ustanovení novely byla prodloužena lhůta k uplatnění nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu z šesti měsíců na jeden rok pro ty, kteří v době nabytí účinnosti novely již podali stížnost k ESLP. Avšak v daném případě, tj. ve věci *Antoni v. Česká republika*, byla podána stížnost k ESLP až po nabytí účinnosti novely, a tak se na daný případ nevztahovala roční lhůta, ale jen šestiměsíční s tím, že ve výsledku měli pouze měsíc k uplatnění nároku u příslušného úřadu, tj. u Ministerstva spravedlnosti. Navíc se jednalo o novou právní úpravu, se kterou se měli během jednoho měsíce seznámit, jelikož novela nabyla účinnosti dnem vyhlášení. Z těchto důvodů ESLP musí posoudit, zda měli ve výše uvedeném případě využít vnitrostátní prostředek kompenzace či nikoliv, aby mohl řešit otázku případného porušení práva na přiměřenou délku řízení.

ESLP s ohledem na to, že nemá pravomoc k posouzení, zda je lhůta dostatečná, stanoví, že v daném případě měli stěžovatele kratší než obecnou lhůtu k podání návrhu na uplatnění zadostiučinění, a proto ESLP došel k závěru, že stěžovatelé neměli dostatek času k seznámení se s novelou, a proto nebyl tento kompenzační prostředek nápravy v uvedeném případě účinný, tj. nemusel být vyčerpán před podáním stížnosti k ESLP.

Nakonec ESLP uvedl, že před nabytím účinnosti novely zákona o náhradě škody český právní řád neobsahoval žádný prostředek nápravy, který by byl účinný a dostupný, tzn., že nebylo potřeba vyčerpání žádného prostředku nápravy dle českého právního řádu před podáním stížnosti k ESLP.

ESLP pak v rozhodnutí ve věci *Golha proti České republice* ze dne 26.5.2011 (stížnost č. 7051/06) připomněl, že pokud není přiznaná náhrada škody vhodná a dostatečná vzhledem k porušenému právu, lze stěžovatele i nadále považovat za poškozeného ve smyslu čl. 34 EULP.

První podmínka z hlediska posouzení ESLP byla splněna, tj. zjištění porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě Ministerstvem spravedlnosti. Druhou podmínkou je přiznání dostatečného zadostiučinění, což ale nebylo splněno.

⁹⁵ Zákon č. 160/2006 Sb.

ESLP souhlasil s navýšením výše zadostiučinění soudem, který rozhodoval o žalobě na přiznání zadostiučinění, z důvodů průtahů v rámci řízení před tímto soudem. Rychlost nápravného opatření ovlivňuje samotnou nápravu jako takovou.

ESLP pak stanovil, že stát se nemůže odpovědnosti za porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě zprostit, jelikož se jedná o objektivní odpovědnost a je státu přisuzována i např. z důvodů průtahů způsobenými znalci.

Pro uplatnění kompenzačního prostředku dle českého práva postačuje správní řízení před příslušným orgánem státu a řízení před dvěma instancemi soudu, tzn., že není třeba podávat ještě dovolání či ústavní stížnost na průtahy v řízení.

Dále ESLP uvedl, že kvůli různým druhům řízení nelze přesně stanovit celkovou délku řízení. Také připomněl, že nelze k tíži stěžovatelů brát v úvahu využití opravných prostředků. Navíc průtahy způsobené smrtí či zdravím účastníka jsou způsobeny *vis maior*, a proto je nelze přičítat nikomu k tíži.

ESLP se také vyjádřil opět k čl. 13 EULP, že zaručuje dostupnost prostředků nápravy ve vnitrostátní právní úpravě pro ochranu práv.

4.2 Judikáty týkající se trestního řízení

Rozsudek ve věci *Rázlová proti České republice* ze dne 28.3.2006 (stížnost č. 20252/03) se týkal trestního řízení, které v době rozhodnutí ESLP ještě neskončilo.

Pro stanovení relevantního období délky řízení, musel ESLP stanovit začátek lhůty, tj. kdy začala běžet lhůta délky řízení. V trestním řízení je za začátek považován den, kdy byl dotyčná obviněna, avšak může to být i datum před obviněním, např. datum zatčení nebo datum zahájení předběžného vyšetřování. ESLP pojem obvinění vysvětluje jako „*oficiální doručení sdělení příslušného orgánu o spáchání trestného činu*“⁹⁶.

Dále ESLP připomněl kritéria, podle kterých rozhoduje, zda došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Základním kritériem jsou okolnosti případu, pak složitost věci, chování stěžovatele, chování a postup orgánů veřejné moci a také význam sporu pro stěžovatele.

⁹⁶ Viz bod 27 rozsudku ESLP ve věci *Rázlová proti České republice* ze dne 28.3.2006 (stížnost č. 20252/03) – dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

Navíc jen za průtahy přičitatelné státu lze dojít k závěru porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. V daném případě však byly průtahy způsobené zdravotním stavem stěžovatelky, kdy musela být léčena a hospitalizována. Soud ale tyto průtahy přičítá vyšší moci, tj. *vis maior*, jelikož je stěžovatelka nemohla ovlivnit, a proto je nelze přičítat k tíži stěžovatelky.

ESLP zhodnotil, že věc byla složitější a vyšetřování bylo ovlivněno zdravotním stavem stěžovatelky, avšak to nemůže odůvodňovat průtahy v řízení po datu, kdy byl novelizován trestní řád a byla upravena nově možnost přerušit trestní stíhání i např. z důvodu, že obviněného nelze pro těžkou chorobu postavit před soud. ESLP tedy shrnul, že vnitrostátní orgány neměly náležitou péči k projednání věci bez zbytečných průtahů, tzn., že shledal porušení čl. 6 odst. 1 EULP z důvodu nepřiměřené délky trestního řízení.

V rozsudku ve věci *Fešar proti České republice* ze dne 13.11.2008 (stížnost č. 76576/01) se ESLP zabýval vazbou a přiměřeností délky vazby.

Dle čl. 5 odst. 3 EULP orgány státu rozhodují o tom, zda má být obviněný propuštěn z vazby či ne, kdy při rozhodování je třeba zvážit i jiné záruky než že se daná osoba dostaví k přelíčení.

Postupem plynutí času důvody vazby se ztrácí a nelze jimi odůvodňovat situaci po dvou letech ve vazbě.

5. Porovnání rozdílnosti délek řízení v rámci jednotlivých typů soudních řízení

Pro porovnání rozdílnosti délek řízení uvádím některé případy, kdy ESLP stanovil porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě dle čl. 6 odst. 1 EULP vůči České republice. Jednotlivá řízení liším dle čl. 6 EULP, tj. na občanskoprávní řízení, kdy bylo zasaženo do občanských práv nebo závazků a na trestní řízení, kdy je řešena oprávněnost jakéhokoliv trestního obvinění.

Dále uvádím nepřiměřenou délku vazby v trestních řízeních dle čl. 5 odst. 3 EULP.

Je nezbytné zde připomenout kritéria posouzení přiměřenosti délky řízení dle judikatury ESLP, kterými jsou okolnosti případu, složitost věci, chování stěžovatele, jednání a postup státních orgánů, význam řízení pro stěžovatele a počet stupňů soudní soustavy. Největší význam mají řízení, kde dochází k zásahům či omezením základních práv.⁹⁷

U každého judikátu⁹⁸ vždy uvádím název daného rozsudku ESLP, datum jeho vydání, číslo stížnosti, celkovou délku řízení a počet stupňů soustavy, na kterých byl daný případ projednáván.

5.1 Občanskoprávní řízení

- *Hartman v. ČR* ze dne 10.7.2003 (stížnost č. 53341/99) – tři řízení: téměř 10 let ve dvou stupních, téměř 5 let v jednom stupni, 6 let a 3 měsíce ve dvou stupních soudní soustavy.
- *Zámečnicková a Zámečnik v. ČR* ze dne 21.3.2006 (stížnost č. 16226/04) – více než 7 let a 1 měsíc pro dva stupně soudní soustavy, přičemž každý soud rozhodoval dvakrát a řízení ke dni rozhodnutí zatím neskončilo.
- *Pachman a Mates v. ČR* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 14881/02) – více než 8 let pro tři stupně soudní soustavy.
- *Vojáčková v. ČR* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 15741/02) – 8 let a 11 měsíců pro dva stupně soudní soustavy, přičemž soudy rozhodovaly vícekrát.
- *Heřmanský v. ČR* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 20551/02) – 8 let a 5 měsíců pro dva stupně soudní soustavy.
- *Maršálek v. ČR* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 8153/04) – 4 roky a 10 měsíců pro tři stupně soudní soustavy.

⁹⁷ Viz podrobněji str. 31-33 této diplomové práce.

⁹⁸ Všechny judikáty dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

- *Korínek a ostatní v. ČR* ze dne 11.4.2006 (stížnost č. 77530/01) – 13 let a 7 měsíců pro dva stupně soudní soustavy, přičemž řízení v době rozhodnutí dosud neskončilo.
- *Bazil v. ČR* ze dne 11.4.2006 (stížnost č. 6019/02) – 8 let a téměř 5 měsíců pro čtyři stupně soudní soustavy.
- *Kozák v. ČR* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 30940/02) – 14 let pro tři stupně soudní soustavy, přičemž v každém stupni byla věc posuzována vícekrát a řízení v době rozhodnutí ještě neskončilo.
- *Zbořilová a Zbořil v. ČR* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 32455/02) – přibližně 13 let a 2 měsíce pro dva stupně soudní soustavy, přičemž řízení v době rozhodnutí zatím neskončilo.
- *Metzová v. ČR* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 38194/02) – 13 let a 10 měsíců pro tři stupně soudní soustavy, přičemž řízení v době rozhodnutí dosud neskončilo.
- *Heská v. ČR* ze dne 23.5.2006 (stížnost č. 43772/02) – více než 14 let pro tři stupně soudní soustavy, přičemž řízení v době rozhodnutí ještě neskončilo.
- *Šimonová v. ČR* ze dne 18.7.2006 (stížnost č. 73516/01) – 8 let a téměř 10 měsíců na čtyřech stupních soudní soustavy, přičemž soudy všech stupňů rozhodovaly opakovaně.
- *Pedovič v. ČR* ze dne 18.7.2006 (stížnost č. 27145/03) – 10 let a více než 5 měsíců pro dva stupně soustavy, přičemž soud prvního stupně vydal dvě rozhodnutí.
- *Reslová v. ČR* ze dne 18.7.2006 (stížnost č. 7550/04) – 3 roky pro dva stupně soudní soustavy.
- *Kříž v. ČR* ze dne 9.1.2007 (stížnost č. 26634/03) – téměř 9 let na dvou stupních soudní soustavy, přičemž každý rozhodoval třikrát.
- *Mezl v. ČR* ze dne 9.1.2007 (stížnost č. 27726/03) – 8 let a více než 3 měsíce na dvou stupních soustavy.
- *Patera v. ČR* ze dne 26.4.2007 (stížnost č. 25326/03) – 15 let v několika stupních, přičemž řízení v době rozhodnutí ještě neskončilo.
- *Antoni v. ČR* ze dne 25.11.2010 (stížnost č. 18010/06) – 12 let a více než 9 měsíců ve dvou stupních soudní soustavy.

- *Golha v. ČR* ze dne 26.5.2011 (stížnost č. 7051/06) – téměř 19 let ve třech stupních soudní soustavy, přičemž řízení v době rozhodnutí ještě neskončilo.
- *Tesař v. ČR* ze dne 9.6.2011 (stížnost č. 37400/06) – 14 let ve třech stupních soudní soustavy a Ústavním soudem, kdy všechny tyto soudy rozhodovaly ve věci vícekrát.

5.2 Trestní řízení

- *Bačák v. ČR* ze dne 7.3.2006 (stížnost č. 3331/02) – přibližně 8 let a 5 měsíců pro jeden stupeň soudní soustavy, přičemž řízení v době rozhodnutí ještě neskončilo.
- *Rázlová v. ČR* ze dne 28.3.2006 (stížnost č. 20252/03) – více než 7 let a 9 měsíců před vyšetřovacími orgány, přičemž řízení v době rozhodnutí ještě neskončilo.
- *Chadimová v. ČR* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 50073/99) – déle než 11 let a 6 měsíců bez vydání rozhodnutí ve věci samé.
- *Tariq v. ČR* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 75455/01) – více než 8 let a 3 měsíce pro dva stupně soudní soustavy, přičemž řízení v době rozhodnutí ještě neskončilo.

5.3 Nepřiměřená délka vazby

- *Smatana v. ČR* ze dne 27.9.2007 (stížnost č. 18642/04) – 2 roky, 2 měsíce a 7 dní.
- *Fešar v. ČR* ze dne 13.11.2008 (stížnost č. 76576/01) – téměř 2 roky.

6. Důsledky nepřiměřené délky soudního řízení a varianty jejího řešení de lege ferenda, jak z pohledu účastníků řízení, tak z pohledu státu

Nepřiměřená délka soudního řízení je velmi častým a stálým jevem v dnešním soudnictví, ačkoliv již existují některé prostředky nápravy. Tento jev, tj. nepřiměřená délka soudního řízení, průtahy v řízení a nečinnost státních orgánů, však zásadně ovlivňuje základní princip demokratického právního státu, a to především zásadu právní jistoty, s kterou se váže zásada důvěry občanů v právo. Z právní jistoty pak vyplývá i princip předvídatelnosti práva a předvídatelnosti postupů orgánů státu, jelikož pouze to umožňuje důvěru v platné právo. Základní možnosti postupu státních orgánů jsou již uvedeny jak v Ústavě⁹⁹, tak v Listině¹⁰⁰, jde o zásadu zákonnosti neboli zásadu legality, tzn., že státní moc může být vykonávána pouze v mezích zákona a na základě zákona.

Z výše uvedeného vyplývá, že v rámci nečinnosti státních orgánů nelze opomínat občana, jelikož „*on je subjektem práva, který si platí tento stát, je daňovým poplatníkem a nedostává se mu služby, kterou si u veřejné moci předplácí a právní předpisy mu ji garantují*“¹⁰¹. S tímto názorem se nedá nic jiného dělat, než pouze souhlasit, jelikož je naprosto výstižný.

Je třeba upozornit, že problém nečinnosti není problém jen moci soudní nebo moci výkonné, ale také i moci zákonodárné, což lze prokázat např. neexistencí platné úpravy právních poměrů státních zaměstnanců ve správních úřadech¹⁰², která je vyžadována v čl. 79 odst. 2 Ústavy.¹⁰³

Nepřiměřená délka soudního řízení má největší negativní vliv především na občana, který je účastníkem daného řízení, a to z důvodů, které jsou popsány výše. V trestním řízení je postavení obviněného tím složitější, že je vystaven

⁹⁹ Čl. 2 odst. 3 Ústavy: „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.“

¹⁰⁰ Čl. 2 odst. 2 LZPS: „Státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.“

¹⁰¹ POLČÁK, Stanislav. Ústavní rámec a úvahy de lege ferenda v oblasti odpovědnosti státu za nezákonné rozhodnutí a nesprávný úřední postup. In: *Nečinnost ve veřejné správě: sborník z mezinárodní konference* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 187 [cit. 2013-02-07]. ISBN 978-80-7357-917-3. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/konference/konference-archiv/>

¹⁰² Jde o služební zákon, který již v dnešní době existuje, ale jeho účinnost je stále odkládána.

¹⁰³ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Úvodní slovo Pavla Varvařovského, veřejného ochránce práv. In: *Nečinnost ve veřejné správě: sborník z mezinárodní konference* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 13 [cit. 2013-02-07]. ISBN 978-80-7357-917-3. Dostupné z: www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/konference/konference-archiv/

psychickému a sociálnímu tlaku okolí. Nejhorší situace je však nepřiměřená délka trvání vazby v návaznosti na nepřiměřenou délku samotného trestního řízení, jelikož vazba je velmi silný zásah do práva na osobní svobodu garantovaného v čl. 8 LZPS¹⁰⁴. Podobné je to také v případě zabavení majetku obviněného během nepřiměřeně dlouhého trestního řízení, kdy se jedná o závažný zásah do práva vlastnit majetek dle čl. 11 LZPS¹⁰⁵.

Nepřiměřeně dlouhé soudní řízení je také velmi nevhodné a finančně zatěžuje všechny účastníky řízení, tj. i samotný justiční systém, nikoliv jen strany sporu či řízení. Dlouhé řízení dále ovlivňuje i důkazní prostředky, jelikož s délkou řízení se zhoršuje i jejich kvalita a věrohodnost.

V trestním řízení nepřiměřená délka soudního řízení ovlivňuje navíc i oběť trestného činu, neboť ji délka řízení traumatizuje. Navíc pokud trestní řízení trvá příliš dlouho, snižuje se tím i preventivní účinek samotného trestního řízení.

Obecně lze přirovnat spravedlnost poskytnutou opožděně k odepření spravedlnosti. Na druhou stranu však právo na projednání věci bez zbytečných průtahů má relativní povahu a musí být proto porovnáváno i s dalšími právy a zásadami, např. se zásadou materiální pravdy nebo se zásadou zákonnosti, aby byl tím zajištěn spravedlivý proces jako celek.

Nejdůležitější možností řešení nepřiměřené délky řízení obecně je respektování a dodržování zákonných lhůt k provedení procesních úkonů, tj. rozhodovat věcně správně v přiměřené lhůtě.

Je mnoho možností jak ovlivnit délku soudního řízení, ale jejich účinnost nelze zcela předem určit. Variantami řešení nepřiměřené délky soudního řízení může být zjednodušení procesních předpisů, zlepšením organizace a obsazení soudnictví či orgánů veřejné moci, nebo využití moderních technologií.

Zjednodušení procesních předpisů a jejich zpřehlednění by zjednodušil samotný průběh soudního řízení a byl by tím i jednodušší pro účastníky soudního řízení. Další možností je zjednodušení formalit. Zajímavou myšlenkou může být především oprávnění přiznat náhradu za nemajetkovou újmu z důvodu

¹⁰⁴ Např. Smatana proti České republice, rozhodnutí ze dne 27.9.2007 (stížnost č. 18642/04) – dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

¹⁰⁵ Např. BENET PRAHA, s. r. o. proti České republice, rozhodnutí ze dne 24.2.2011 (stížnost č. 33908/04, 7937/05, 25249/05, 29402/05 a 33571/06). Viz WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POPSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 789, 802. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-750-6.

nepřiměřené délky řízení ihned v rozsudku v daném řízení, kde k průtahům došlo¹⁰⁶.

Do budoucna by se určitě měly více využívat moderní technologie, a to nejen v podobě elektronické komunikace. Některé průtahy v řízení byly způsobeny i samotným předáváním spisu, a proto by bylo výhodné co nejrychleji dokončit zavádění elektronické podoby spisu, protože pak by k daným průtahům z tohoto důvodu nedocházelo a byla by i jednodušší archivace spisů.

Dále lze uvažovat o vymahatelnosti odpovědnosti za škodu způsobenou státem jako zaměstnavateli, jež je uzákoněna, ale dodnes hrubě přehlížena. To by mělo vést k vyšší odpovědnosti všech státních zaměstnanců, a tím by došlo ke snížení počtů případů, kde je porušováno právo na přiměřenou délku řízení, a to nejenom v soudní praxi, ale ve všech oborech a činnostech orgánů státu. Navíc by bylo dobré posílit účinnost postihů nečinného orgánu, pokud jeho nečinnost není způsobena objektivní okolností.

V rámci přiznávání zadostiučinění za nemajetkovou újmu dle zákona o náhradě škody by určitě pomohla informovanost veřejnosti o způsobu stanovení přesné výše zadostiučinění na základě přesných kritérií, protože pak by poškození věděli, čeho se mohou oficiálně domáhat, a tak by v případě přiznání dostatečného zadostiučinění nepodávali žalobu k soudu za účelem přezkumu rozhodnutí příslušného orgánu. Dalším krokem by Ministerstvo spravedlnosti mělo zveřejnit manuál pro stanovení výše zadostiučinění, který má vypracovaný z Kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před ESLP¹⁰⁷.

Dále doporučuji sjednotit lhůty, a to prodloužením lhůty pro uplatnění nároku na přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu u příslušného orgánu s lhůtou na náhradu škody, jinak totiž dochází k znevýhodňování poškozených vůči státu, který nese odpovědnost za porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů z důvodu právě jeho povinnosti zajistit, aby k průtahům nedocházelo.

¹⁰⁶ POLČÁK, Stanislav. Ústavní rámec a úvahy de lege ferenda v oblasti odpovědnosti státu za nezákonné rozhodnutí a nesprávný úřední postup. In: *Nečinnost ve veřejné správě: sborník z mezinárodní konference* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, s. 189 [cit. 2013-02-07]. ISBN 978-80-7357-917-3. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/konference/konference-archiv/>

¹⁰⁷ ČERVENÁ, Kateřina. Soudní průtahy: preventivní a kompenzační prostředky nápravy: Analýza problému po třech letech účinnosti novely č. 160/2006 Sb. In: *Liga lidských práv* [online]. Brno, 2009, s. 16 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://lp.cz/typ-publikace/analyzy-a-studie/page/2/>

Z výše uvedeného vyplývá, že důsledky nepřiměřené délky soudního řízení dopadají jak na účastníky řízení, tak i na stát samotný, a proto i varianty řešení nepřiměřené délky mají pozitivní vliv nejenom pro stát, ale i pro účastníky řízení. Prodloužení lhůty pro uplatnění nároku na přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu může být státem považováno jako negativní, ale to jenom z důvodu, že stále neguje účel institutu náhrady škody způsobené státem, což uvedl ve svém nálezu i Ústavní soud¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Viz nálezn sp. zn. I. ÚS 1531/11 ze dne 5.10.2011 (dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>).

7. Závěr

Právo na spravedlivý proces je základem každého demokratického a právního státu. Právo na spravedlivý proces je tvořeno otevřeným systémem právních a morálních hodnot, které zajišťují spravedlivý proces jako takový. Jedná se o základní princip, prostřednictvím kterého je poskytována ochrana ostatním základním právům a svobodám. Zajistit a realizovat jej má stát, jelikož se jedná o jeho povinnost, což vyplývá již z čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR, kde je uvedeno, že „Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“

Právo na spravedlivý proces upravené v čl. 36 odst. 1 Listině základních práv a svobod (LZPS) je třeba vykládat v souvislosti s celou hlavou páté LZPS, a také s judikaturou Ústavního soudu ČR. Dále je toto právo upraveno v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (EULP), které je pro změnu potřeba vykládat v souvislosti s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (ESLP).

Pojetí spravedlivého procesu dle EULP se trochu liší od jeho pojetí v LZPS, jelikož čl. 6 odst. 1 EULP se nevztahuje na všechny řízení před orgány veřejné správy, ale pouze na ty, ve kterých je rozhodováno o občanských právech nebo závazcích účastníka řízení anebo o oprávněnosti jakéhokoliv trestního obvinění proti účastníku řízení. Právo na spravedlivý proces dle LZPS se uplatní na všechny řízení před orgány státu, tudíž je jeho aplikace širší než je aplikace spravedlivého procesu dle EULP.

Nedílnou součástí práva na spravedlivý proces je právo na projednání věci bez zbytečných průtahů neboli právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Toto právo je upraveno v čl. 38 odst. 2 LZPS a též v čl. 6 odst. 1 EULP a je třeba jej vždy vykládat v souvislosti s právem na spravedlivý proces neboli se spravedlivým procesem jako takovým.

Z důvodu neexistence legální definice řízení bez zbytečných průtahů či přiměřenosti délky soudního řízení, není stanovena určitá lhůta, jejímž překročením by došlo k průtahům v řízení nebo k nepřiměřené délce soudního řízení, a proto musí být každý případ posuzován dle konkrétních okolností. Dle judikatury ESLP jsou vytvořena základní kritéria pro posuzování celkové délky řízení. Přiměřenost délky soudního řízení se tedy posuzuje podle konkrétních okolností případu, složitosti věci, chování stěžovatele, postupu státních orgánů a

významu řízení pro stěžovatele. Navíc se přihlíží i k počtu stupňů soudní soustavy, které daný případ projednávaly.

Z porovnání nepřiměřené délky soudního řízení však vyplývá, že ESLP považuje proces za nepřiměřeně dlouhý, pokud trvá cca osm let, což ale neplatí v případě, kdy má řízení zvláštní význam pro stěžovatele, např. v řízení o péči nezletilých. Přitom většina řízení o zásahu do občanských práv nebo závazků, kde došlo k porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, trvala v průměru něco přes deset let. Za nepřiměřeně dlouhou vazbu pak ESLP považuje vazbu, která trvá přibližně 2 roky.

Nabízí se zde proto otázka či možnost k zamyšlení, zda se touto délkou, tj. cca osmi let neinspiroval i prezident republiky v rámci poslední udělené amnestie, tj. amnestie vyhlášené ke dni 1.1.2013.

Existují dva základní druhy prostředků nápravy v případě porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, a to preventivní a kompenzační prostředky nápravy.

V českém právu máme několik obecných možností, jak se bránit průtahům v řízení: stížnost na průtahy v řízení dle §164 zákona o soudech a soudcích, návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle §174a zákona o soudech a soudcích, ústavní stížnost dle §72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu a nárok na přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu dle §31a zákona o náhradě škody (zákon č. 82/1998 Sb.).

Další možností ochrany je stížnost k ESLP po vyčerpání všech účinných vnitrostátních opravných prostředků, kdy důkazní břemeno pro prokázání účinnosti daného opravného prostředku má vláda daného státu. ESLP vždy posuzuje, zda byla splněna podmínka přípustnosti dané stížnosti, tj. zda byly vyčerpány všechny vnitrostátní opravné prostředky, než začne posuzovat případné porušení EULP. ESLP tak ve své judikatuře zatím uznal jako účinný prostředek nápravy v případě nepřiměřené délky soudního řízení v české právní úpravě pouze uplatnění nároku na přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu dle §31a zákona o náhradě škody.

V dnešní době je nepřiměřená délka soudního řízení velmi častým a přetrvávajícím jevem v soudnictví, což je nebezpečné, jelikož narušuje zásadu právní jistoty, a tím i princip důvěry občanů v právo.

Obecně lze přirovnat spravedlnost, která je poskytnuta opožděně k odepření spravedlnosti. Na druhou stranu však právo na projednání věci v přiměřené lhůtě je právem relativním, tudíž se může dostat do kolize s některým jiným právem či zásadou, např. se zásadou materiální pravdy. V dané situaci je potřeba zajistit vždy spravedlivý proces jako celek.

Největší negativní vliv má nepřiměřená délka soudního řízení především na občana, který je účastníkem daného řízení. Dále je nepřiměřeně dlouhé soudní řízení nehospodárné a finančně zatěžuje všechny účastníky řízení.

Variantou řešení nepřiměřené délky soudního řízení může být urychlovací prostředek sloužící ke zjednodušení procesních předpisů nebo zlepšení organizace a obsazení soudnictví či orgánů veřejné moci anebo najít lepší způsob v rámci informovanosti veřejnosti o jejich právech ohledně způsobu a kompenzace jakožto nápravy, která by byla dostačující a účinná.

Je navíc třeba poznamenat, že v průběhu let došlo k mnoha změnám v českém právním řádu, které byly provedeny na základě kritiky ESLP a jeho judikatury týkající se práva na přiměřenou délku řízení (popř. práva na spravedlivý proces), v rámci které pak zdůraznil i důležitost prostředků nápravy v případě porušení tohoto práva.

Závěrem lze také dodat, že ESLP a Výbor ministrů, který dle čl. 46 EULP dohlíží nad výkonem rozhodnutí ESLP ve smluvních státech, komunikují s vládou členského státu v rámci jednotlivých případů, čímž je ovlivňován i Ústavní soud.

V judikatuře Ústavního soudu lze pozorovat vliv judikatury ESLP, a tím i význam samotné EULP. Kromě toho lze v judikatuře Ústavního soudu spatřit snahu vyvarovat se mezinárodní odpovědnosti před ESLP.

Ústavní soud pak ve své judikatuře týkající se nepřiměřené délky soudního řízení dost často odkazuje na judikaturu ESLP, na základě čehož dochází k upevnění judikatury ESLP u nás, a tak dochází ke zvýšení ochrany lidských práv u nás.

8. Resumé

The right for a fair trial is foundation of each democratic and legal state. The right to fair trial consists of an open system of legal and moral values, which ensure fair trial as such. It is a basic principle, through which the protection of other fundamental rights and freedoms is provided. The government is to ensure and implement that, as it is its duty, which results from the Article 1, subsection 1 of the Constitution of the Czech Republic, which reads that "*The Czech Republic is a sovereign, unitary and democratic state, founded on respect for the rights and freedoms of man and of citizens*".

The right for a fair trial regulated in the Article 36 of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms (CFRF) must be interpreted in connection with the whole Chapter Five of the CFRF, as well as judgments of the Constitutional Court of the Czech Republic. This right is further regulated in the Article 6, subsection 1 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), which for a change must be interpreted in connection with judgments of the European Court for Human Rights (ECtHR).

The concept of fair trial according to the ECHR slightly differs from its concept in the CFRF, as the Article 6, subsection 1 of the ECHR does not apply to all proceedings before public administration bodies, but only to those, in which decisions are being made on civil rights, or obligations of the participant in the proceedings, or on legitimacy of any criminal accusation against a participant in the proceedings. The right for a fair trial according to the CFRF will be applied to all proceedings before governmental bodies, therefore its application is broader than application of the fair trial according to the ECHR.

An integral part of the right for a fair trial is the right to the hearing of a case without unreasonable delays, or (to put it differently), the right for hearing of a case in reasonable time. This right is regulated in the Article 38, subsection 2 of the CFRF and in the Article 6, subsection 1 of the ECHR.

Due to non existence of a legal definition of the proceedings without unreasonable delays, or adequate length of judicial proceedings, no specific time limit is determined, the lapse of which would cause delays in the proceedings, or result in unreasonable time of judicial proceedings, therefore each case must be considered under specific circumstances. According to judgments of the ECtHR, basic criteria for evaluation of the total time of proceedings were created.

Reasonableness of the time of judicial proceedings is therefore evaluated according to specific circumstances of the case, complexity of the case, behavior of the claimant, procedure of governmental bodies, as well as importance of the proceedings for the claimant. Moreover, the number of instances of the judicial system, which heard the case, is also considered.

There are two basic types of remedial measures in the case of violation of the right for hearing the case in a reasonable time, specifically preventive and compensatory remedial measures.

In the Czech law, we have several general possibilities of how to defend against delays in the proceedings: a complaint against delays in trial pursuant to Section 164 of the Act on Courts and Judges, a motion to determine a time limit to make a procedural act pursuant to Section 174a of the Act on Courts and Judges, a constitutional complaint pursuant to Section 72 (1) (a) of the Constitutional Court Act and an entitlement to the granting of other than proprietary loss satisfaction pursuant to Section 31a of the Act on compensatory damages (the Act no. 82/1998 Coll.).

Another method of protection is to file a complaint to ECtHR after all effective national remedial measures are exhausted, when the burden of proof to establish effectiveness of a particular remedial measure in on the government of the particular state. In its judgments, the ECtHR admitted as an effective remedial measure in the case of unreasonable time of judicial proceedings in the Czech legislation, merely assertion of a claim to the granting of other than proprietary loss satisfaction pursuant to Section 31a of the Act on compensatory damages.

Nowadays, the unreasonable time of judicial proceedings is a very frequent and continuing phenomenon in the justice system, which is dangerous, as it violates the principle of legal certainty and thus the principle of the citizen's trust in law.

Generally, we can say that justice which is provided with delay, can be compared to denial of justice. On the other hand, the right for hearing the case in reasonable time is a relative right, therefore it can be in conflict with some other right, or principle. e.g. the principle of material truth. In the given situation, it is always necessary to ensure fair trial as a whole.

The unreasonable time of judicial proceedings has always the biggest impact on a citizen, who is a participant of that particular proceedings. Moreover,

unreasonably long judicial proceedings are uneconomical and pose a financial burden for all participants in the proceedings.

An option of how to solve the unreasonable time of judicial proceedings can be a measure to speed up and simplify trial regulations, or improve organization and staffing of the system of justice, or public authority bodies, or to find a better method in the framework of informing general public about their rights regarding the method and provision of compensation, which would be sufficient and effective.

In addition, it is necessary to point out that in the course of years, many changes were made in the Czech legislation on the basis of criticism from the ECtHR and its judgments relating to the right to a reasonable time of proceedings (e.g. the right to a fair trial), within which the importance of remedial measure was emphasized in the case of breach of this right.

In conclusion, it is also possible to add that the ECtHR and the Committee of Ministers, who supervise execution of the ECtHR decisions in the conventional states, communicate with the government of the member state in the framework of individual cases, whereby the Constitutional Court is also influenced.

The judgments of the Constitutional Court relating to an unreasonable time of judicial proceedings quite frequently refer to the ECtHR judgments, which leads to confirmation of the ECtHR judgments in this country and thus the protection of human rights is increased.

9. Seznam použité literatury

9.1 Literatura

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Praha: Linde, 2010, 887 s. Komentář s judikaturou. ISBN 978-807-2017-898.

ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva: přehled judikatury a nejzávažnějších případů: vzory podání*. Praha: Linde, 1995, 642 s. ISBN 80-856-4764-8.

ČAPEK, Jan. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: Orac, 2002, 439 s. Focus. ISBN 80-861-9955-X.

DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod: úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. 4. aktualiz., přeprac. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, 263 s. ISBN 80-718-2200-0.

FLEGL, Vladimír. *Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR*. Praha: C.H. Beck, 1997, 237 s. ISBN 34-064-3053-8.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003*. Praha: Linde Praha - Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2003, 743 s. ISBN 80-720-1417-X.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: právo na spravedlivé řízení a další procesní práva*. Praha: ASPI, 2006, 157 s. Judikatura (ASPI Publishing), 33. ISBN 80-735-7124-2.

KLÍMA, Karel. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2., rozšířené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 1441 s. ISBN 978-80-7380-140-3.

KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 786 s. ISBN 978-80-7380-261-5.

KMEC, Jiří; KOŠAŘ, David; KRATOCHVÍL, Jan; BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, 1660 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

REPÍK, Bohumil. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, 263 s. Výběrové texty. ISBN 80-861-9957-6.

SVOBODA, Petr. *Ústavní základy správního řízení v České republice: právo na spravedlivý proces a české správní řízení*. Praha: Linde, 2007, 359 s. ISBN 978-807-2016-761.

WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POPSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 906 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-750-6.

9.2 Prameny

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky v platném znění.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky v platném znění – též jako ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky v platném znění.

Sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o podepsání Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobodách v platném znění. (Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=>)

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v platném znění.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v platném znění.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících v platném znění.

Zákon č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem (zrušený).

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky v platném znění.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu v platném znění.

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnostech (notářský řád) v platném znění.

Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv v platném znění.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) v platném znění.

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní v platném znění.

Zákon č. 192/2003 Sb., kterým se mění zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) v platném znění.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád v platném znění.

Zákon č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky v platném znění.

Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v platném znění.

9.3 Sborník

KADEČKA, Stanislav; KLIKOVÁ, Alena; VALACHOVÁ, Kateřina; GLOTZMANN, Filip, ed. *Nečinnost ve veřejné správě: sborník z mezinárodní konference* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2012, 245 s. [cit. 2013-02-07]. ISBN 978-80-7357-917-3. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/dalsi-aktivity/konference/konference-archiv/>

9.4 On-line zdroje

BARNETOVÁ, Dominika. K otázce nepřiměřené délky trestního řízení a prostředkům nápravy, zejména s přihlédnutím k judikatuře ESLP. *Bulletin advokacie* [online]. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 2013, č. 5 [cit. 2013-08-13]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

ČERVENÁ, Kateřina. Soudní průtahy: preventivní a kompenzační prostředky nápravy: Analýza problému po třech letech účinnosti novely č. 160/2006 Sb. In: *Liga lidských práv* [online]. Brno, 2009, 21 s. [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://llp.cz/typ-publikace/analyzy-a-studie/page/2/>

HRABCOVÁ, Dana, ed. *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2006* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 118 s. [cit. 2013-02-07]. ISBN 978-80-210-4259-9. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/zpravy-o-cinnosti/zpravy-pro-poslaneckou-snemovnu/>

Overview 1959 - 2011. In: *European Court of Human Rights* [online]. Strasbourg, 2012, 8 s. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

Statistics on judgments by State: Statistics 1959 - 2010. In: *European Court of Human Rights* [online]. Strasbourg, 2011, 23 s. [cit. 2013-02-04]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>

9.5 Judikatura

9.5.1 Judikatura Ústavního soudu ČR

Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

- nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31.3.2005
- nález sp. zn. III. ÚS 2979/09 ze dne 13.5.2010
- nález sp. zn. II. ÚS 862/10 ze dne 19.5.2010
- nález sp. zn. I. ÚS 2859/09 ze dne 8.6.2010
- nález sp. zn. I. ÚS 192/11 ze dne 28.3.2011
- nález sp. zn. I. ÚS 562/11 ze dne 21.6.2011
- nález sp. zn. I. ÚS 1531/11 ze dne 5.10.2011
- nález sp. zn. I. ÚS 2427/11 ze dne 15.2.2012
- nález sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6.3.2012

9.5.2 Judikatura Nejvyššího soudu

Dostupné z: <http://www.nsoud.cz>

- rozsudek sp. zn. 30 Cdo 3026/2009 ze dne 21.10.2010
- stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13.4.2011

9.5.3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=390>

Originální znění dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

- *Hartman proti České republice* ze dne 10.7.2003 (stížnost č. 53341/99)
- *Bačák proti České republice* ze dne 7.3.2006 (stížnost č. 3331/02)
- *Zámečnicková a Zámečnik proti České republice* ze dne 21.3.2006 (stížnost č. 16226/04)
- *Rázlová proti České republice* ze dne 28.3.2006 (stížnost č. 20252/03)
- *Apicella proti Itálii* ze dne 29.3.2006 (stížnost č. 64890/01)
- *Pachman a Mates proti České republice* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 14881/02)
- *Vojáčková proti České republice* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 15741/02)
- *Heřmanský proti České republice* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 20551/02)
- *Maršálek proti České republice* ze dne 4.4.2006 (stížnost č. 8153/04)
- *Kořínek a ostatní proti České republice* ze dne 11.4.2006 (stížnost č. 77530/01)
- *Bazil proti České republice* ze dne 11.4.2006 (stížnost č. 6019/02)
- *Chadimová proti České republice* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 50073/99)
- *Tariq proti České republice* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 75455/01)
- *Kozák proti České republice* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 30940/02)
- *Zbořilová a Zbořil proti České republice* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 32455/02)
- *Metzová proti České republice* ze dne 18.4.2006 (stížnost č. 38194/02)
- *Heská proti České republice* ze dne 23.5.2006 (stížnost č. 43772/02)
- *Šimonová proti České republice* ze dne 18.7.2006 (stížnost č. 73516/01)
- *Pedovič proti České republice* ze dne 18.7.2006 (stížnost č. 27145/03)
- *Reslová proti České republice* ze dne 18.7.2006 (stížnost č. 7550/04)
- *Kříž proti České republice* ze dne 9.1.2007 (stížnost č. 26634/03)
- *Mezl proti České republice* ze dne 9.1.2007 (stížnost č. 27726/03)
- *Patera proti České republice* ze dne 26.4.2007 (stížnost č. 25326/03)
- *Smatana proti České republice* ze dne 27.9.2007 (stížnost č. 18642/04)
- *Vokurka proti České republice* ze dne 16.10.2007 (stížnost č. 40552/02)
- *Fešar proti České republice* ze dne 13.11.2008 (stížnost č. 76576/01)
- *Antoni proti České republice* ze dne 25.11.2010 (stížnost č. 18010/06)
- *Golha proti České republice* ze dne 26.5.2011 (stížnost č. 7051/06)
- *Tesař proti České republice* ze dne 9.6.2011 (stížnost č. 37400/06)